

krok po kroku

Polski

IWONA STEMPEK
ANNA STELMACH

TABLICE GRAMATYCZNE

PRZYPADKI	1.	mianownik – l. poj.
	2.	mianownik – l. mn. rzeczowników niemęskoosobowych
	3.	mianownik – l. mn. rzeczowników męskoosobowych
	4.	mianownik – l. mn. przymiotników męskoosobowych
	5.	dopełniacz – l. poj.
	6.	dopełniacz – l. mn.
	7.	celownik – l. poj.
	8.	celownik – l. mn.
	9.	biernik – l. poj.
	10.	biernik – l. mn.
	11.	narzędnik – l. poj.
	12.	narzędnik – l. mn.
	13.	miejscownik – l. poj.
	14.	miejscownik – l. mn.
	15.	wołacz – l. poj.
	16.	wołacz – l. mn.
	17.	rzeczowniki nieregularne
ZAIMKI	18.	zaimki dzierżawcze
	19.	zaimki osobowe
CZASOWNIKI	20.	czas teraźniejszy
	21.	czas przeszły
	22.	czas przyszły złożony
	23.	aspekt w czasie przeszłym
	24.	aspekt w czasie przyszłym
	25.	pary aspektowe
	26.	czasowniki ruchu 1
	27.	czasowniki ruchu 2
	28.	tryb rozkazujący
	29.	tryb warunkowy
	INNE	30.
31.		przymyki statyczne i dynamiczne
32.		stopniowanie przymiotników
33.		stopniowanie przysłówków
34.		liczebniki

	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
przymiotnik	<p>-y k, g</p> <p>-i</p>	-a	-e
rzeczownik	<p>-∅</p> <p>-a</p>	<p>-a</p> <p>-∅</p> <p>-i</p>	<p>-o</p> <p>-e</p> <p>-ę</p> <p>-um</p>
przykład	<p>To jest dobry student\emptyset.</p> <p>czarny kot\emptyset.</p> <p>wysoki dom\emptyset.</p>	<p>To jest dobra studentkaa.</p> <p>zimna noc\emptyset.</p> <p>miła pani.</p>	<p>To jest małe dziecko.</p> <p>duże mieszkanie.</p> <p>ładne imię.</p> <p>nowe muzeum.</p>
	JAKI?	JAKA?	JAKIE?

Deklinacja

W języku polskim rzeczowniki, przymiotniki, zaimki, liczebniki i imiesłowy *przymiotnikowe* odmieniają się przez przypadki. Przypadek to kategoria gramatyczna, która pokazuje, jaką funkcję w zdaniu pełni dana część mowy. W języku polskim występuje 7 przypadków.

PRZYPADEK

PYTANIE

MIANOWNIK

kto? co?

DOPEŁNIACZ

kogo? czego?

CELOWNIK

komu? czemu?

BIERNIK

kogo? co?

NARZĘDNIK

(z) kim? (z) czym?

MIEJSCOWNIK

o (w, na, przy, po) kim? o (w, na, przy, po) czym?

WOŁACZ

MIANOWNIK

To pierwszy przypadek i zarazem podstawowa forma danego słowa. W zdaniu mianownik pełni funkcję podmiotu. Mianownika używamy również po przyimku *jako*.

Rodzaj rzeczownika

W liczbie pojedynczej rzeczownik może występować w trzech rodzajach: **męskim**, **żeńskim** lub **nijakim**. O rodzaju rzeczownika decyduje jego końcówka.

rodzaj męski

Większość rzeczowników rodzaju męskiego kończy się na **spółgłoskę** i ma tak zwaną **końcówkę zerową** (∅).
Istnieje grupa rzeczowników oznaczających mężczyzn, które kończą się na **-a**. Nazywają one głównie wykonawców czynności oraz zawody:

dentysta, poeta, kierowca, pianista, artysta
(w rodzaju żeńskim: *dentystka, poetka, artystka...*)

rodzaj żeński

Najczęściej rzeczowniki rodzaju żeńskiego kończą się na **-a**: *mapa, studentka*
Istnieje grupa rzeczowników, które kończą się na **spółgłoskę**: *noc, myśl, powieść, miłość, złość* (często są to rzeczowniki nazywające emocje).

Mala grupa rzeczowników ma końcówkę **-i**: *pani, sprzedawczyni, bogini, mistrzyni*.

rodzaj nijaki

Rzeczowniki rodzaju nijakiego mają końcówki: **-o**, **-e**, **-ę**. Najbardziej rozpowszechniona jest końcówka **-o**, najrzadziej występuje **-ę**.

Istnieje grupa rzeczowników pochodzenia łacińskiego zakończonych na **-um**: *centrum, muzeum, gimnazjum, laboratorium, hospicjum*.

Zwykle rodzaj gramatyczny i rodzaj naturalny rzeczownika się zgadzają; potomstwo zwierząt ma zazwyczaj rodzaj nijaki:

ojciec, syn, brat, tata, mężczyzna, dentysta - r. męski
mama, kobieta, pani, sprzedawczyni - r. żeński
dziecko, szczenie, pisklą - r. nijaki

Rodzaj gramatyczny rzeczownika decyduje o rodzaju innych odmiennych części mowy, np.: przymiotnika, zaimka, liczebnika czy czasownika w czasie przeszłym.

Rodzaj przymiotnika

Przymiotnik występuje w trzech rodzajach, dostosowując się do rzeczownika.

przymiotnik	r. męski -y / -i *	r. żeński -a	r. nijaki -e / -ie *
<i>mily -a -e</i>	<i>mily student</i>	<i>mila studentka</i>	<i>mile dziecko</i>
<i>wysoki -a -ie</i>	<i>wysoki mężczyzna</i>	<i>wysoka pani</i>	<i>wysokie zwierzę</i>
<i>nowy -a -e</i>	<i>nowy słownik</i>	<i>nowa książka</i>	<i>nowe zdjęcie</i>
<i>stary -a -e</i>	<i>stary kubek</i>	<i>stara komórka</i>	<i>stare muzeum</i>

* jeśli przymiotnik kończy się na: **-k** lub **-g**, to w rodzaju męskim ma końcówkę: **-ki** lub **-gi**, a w nijakim **-kie** lub **-gie**:

wysoki, wysokie, drogi, drogie

kończówka **-i**, **-ie** występuje również po spółgłoskach miękkich:

glupi, głupie, tani, tanie

Jaki? Jaka? Jakie?

To zaimki pytające o cechy osób lub rzeczy.

	r. męski	r. żeński	r. nijaki
pytanie	<i>Jaki</i> jest ten student? <i>Jaki</i> jest ten mężczyzna?	<i>Jaka</i> jest ta studentka? <i>Jaka</i> jest ta pani?	<i>Jakie</i> jest to dziecko? <i>Jakie</i> jest to muzeum?
odpowiedź	Ten student jest <i>sympatyczny</i> . Ten mężczyzna jest <i>wysoki</i> .	Ta studentka jest <i>sympatyczna</i> . Ta pani jest <i>wysoka</i> .	To dziecko jest <i>sympatyczne</i> . To muzeum jest <i>interesujące</i> .

L. mn.

	rodzaj męski nieosobowy ONE	rodzaj żeński ONE	rodzaj nijaki ONE
przymiotnik		-e	
rzeczownik	-y k, g sz, cz, dz, dź, ź, rz ś, ć, ż, dź, ń, c, l, j -e		-a
przykład	To są czarne e koty. To są zielone e ogórki. To są smaczne e owoce.	To są nowe e płyty. To są mile studentki i . To są słodkie e pomarańcze.	To są zielone e jabłka. To są łatwe e zadania. To są ładne e imiona. To są nowe e muzea.
	JAKIE?		

Liczba rzeczownika

- pojedyncza
- mnoga
- pluralia tantum

rzeczowniki, które formalnie występują tylko w liczbie mnogiej, mimo znaczenia liczby pojedynczej. Zwykle mają one rodzaj niemęskoosobowy. Często są to nazwy geograficzne (*Tatry, Alpy, Himalaje, Katowice, Ateny, Helsinki*); nazwy uroczyszczy lub specjalnych okresów (*chirycyny, wakacje, ferie*) oraz nazwy rzeczy składających się z symetrycznych części (*spodnie, nożyczki, drzwi, usta*).

- **singulalia tantum**

rzeczowniki posiadające wyłącznie liczbę pojedynczą, są to najczęściej pojęcia abstrakcyjne (*dobro, zło*) lub pojęcia kolektywne (*młodzież, odzież*)

Rodzaj rzeczownika

W liczbie mnogiej wszystkie rzeczowniki przyporządkowujemy do dwóch grup rodzajowych: **męskoosobowej** i **niemęskoosobowej**.

MIANOWNIK LICZBY MNOGIEJ rzeczowników niemęskoosobowych

Do grupy niemęskoosobowej zaliczamy rzeczowniki rodzaju męskiego nieosobowego, żeńskiego i nijakiego oznaczające kobiety, dzieci, zwierzęta, rzeczy, zjawiska. Używamy do nich zaimka osobowego **one**, zaimka wskazującego **te, tamte** oraz zaimka pytającego **jakie?, które?**.

*psy, koły, samochody, domy
kobiety, dziewczyny, książki, ryby
dzieci, zwierzęta, kocięta, jabłka*

■ Rodzaj męski nieosobowy i rodzaj żeński

Rzeczowniki **męskie nieosobowe** oraz **żeńskie** w mianowniku liczby mnogiej przyjmują końcówki w zależności od zakończenia tematu. Temat sprawdzamy po odcięciu końcówki w mianowniku liczby pojedynczej: pies-**o**, koń-**o**, dom-**o**, płaszcz-**o**, kobiet-**a**, książk-**a**, pan-**i**, powieść-**o**.

rzeczownik: **-y** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski twarde (z wyjątkiem **-k, -g**)

-i dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski **-k, -g**

-e dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski funkcjonalnie miękkie: **-sz, -cz, -dz, -ż, -ź, -rz**, na spółgłoski miękkie: **-ś, -ć, -ź, -dź, -ń** oraz na **-c, -l, -j**

przymiotnik: **-e**

alternacje spółgłoskowe

ś:si łosoś - łosose
ć:ci liść - liście
ż:zi paż - pazie
dź:dzi niedźwiedź - niedźwiedzie
ń:ni koń - konie

alternacje samogłoskowe

ó:o samochód - samochody; lód - lody
e:ø pies - psy; ołówek - ołówki
ą:ę wąż - węże; urząd - urzędy

■ Rodzaj nijaki

rzeczownik: **-a**
przymiotnik: **-e**

Temat rzeczowników zakończonych w liczbie pojedynczej na **-ę** ulega rozszerzeniu.

imię - imiona zwierzę - zwierzęta
ramię - ramiona szczenię - szczenięta
plemię - plemiona prosię - prosięta

Rzeczowniki pochodzenia łacińskiego zakończone na **-um**, które w liczbie pojedynczej są nieodmiennie, w liczbie mnogiej odmieniają się przez przypadki.

muzeum - muzea
centrum - centra

■ Zaimki wskazujące i pytające

te, tamte, jakie?, które?

■ Rzeczowniki z nieregularną odmianą

a) rzeczowniki rodzaju żeńskiego zakończone na **-ść** oraz **-sz**, przyjmują końcówkę **-i / -y**
kość - kości mysz - myszy
złość - złości

miłość - miłości

b) niektóre rzeczowniki twardotematowe obcego pochodzenia mają końcówkę **-e**, w tym wypadku końcówka ta nie jest zmiękczająca i nie prowadzi do alternacji

seans - seanse
szansa - szanse

c) rzeczownik *ręka* ma nietypową formę
ręka - ręce

d) rzeczownik *dzień* ma nieregularną końcówkę, a *tydzień* nieregularną zmianę tematu
dzień - dni
tydzień - tygodnie

e) rzeczowniki *śmieć* i *postać* oprócz końcówki regularnej **-e**, przyjmują końcówkę **-i**, która jest częściej używana:
śmieć - śmieci / śmiecie
postać - postaci / postacie

f) rzeczowniki rodzaju nijakiego: *dziecko, oko, ucho*
dziecko - dzieci
oko - oczy
ucho - uszy

l. mn.

		rodzaj męskoosobowy - ONI			
rzeczownik	- i b, d, f, ch, t, m n, p, s, t, w, z	- y k, g, r, c	- e sz, cz, dz, dż, ź, ż, rz ś, ć, dź, ź, ń, l, j	- owie rodzina, tytuł narodowość (1 sylaba)	
alternacje	t ◇ ci d ◇ dzi ch ◇ si sta ◇ ści	k ◇ cy g ◇ dzy r ◇ rzy ec ◇ cy ca ◇ cy	anin ◇ anie		
przykład	student ◇ studenci sąsiad ◇ sąsiedzi mnich ◇ mnisi artysta ◇ artyści	fizyk ◇ fizycy kolega ◇ koledzy aktor ◇ aktorzy chłopiec ◇ chłopcy kierowca ◇ kierowcy	wegetarianin ◇ wegetarianie ◇ Amerykanin ◇ Amerykanie ◇ krakowianin ◇ krakowianie ◇	synowie królowie Belgowie	
DWAJ / TRZEJ / CZTEREJ					

Uwaga: brat - bracia

człowiek - ludzie

ksiądz - księża

krok po kroku

Rodzaj rzeczownika

W mianowniku liczby mnogiej wszystkie rzeczowniki przyporządkowujemy do dwóch grup rodzajowych: **męskoosobowej** i **niemęskoosobowej**.

MIANOWNIK LICZBY MNOGIEJ rzeczowników męskoosobowych

Rodzaj męskoosobowy to rzeczowniki rodzaju męskiego oznaczające osoby płci męskiej lub grupy, w skład których wchodzi przedstawiciel płci męskiej. Używamy do nich zaimka osobowego **oni**, zaimka wskazującego **ci, tamci** oraz zaimka pytającego **jacy?, którzy?**.

mężczyźni, chłopcy, studenci, lekarze, aktorzy, policjanci, uczniowie, ludzie

• końcówki rzeczownika

Rzeczowniki męskie osobowe w mianowniku liczby mnogiej przyjmują końcówki w zależności od zakończenia tematu. Wyjątek stanowi końcówka **-owie**, która nie wiąże się z wygłosem, ale ze znaczeniem słowa:

- i** rzeczowniki twardestematowe oprócz zakończonych na **-k, -g, -r**
- y** rzeczowniki zakończone na **-k, -g, -r**
- rzeczowniki zakończone na **-ec** typu *chłopiec, Niemiec*
- rzeczowniki zakończone na **-ca** typu *kierowca, obrońca, doradca*
- rzeczowniki zakończone na spółgłoski funkcjonalnie miękkie:
-sz, -cz, -dz, -ż, -rz, na spółgłoski miękkie: **-ś, -ć, -ź, -dź, -ń**

oraz na **-i, -j**, a także na **-anin**

-owie rzeczowniki oznaczające tytuły, prestiżowe stanowiska i zawody, stopnie pokrewieństwa oraz jednosylabowe nazwy narodowości

• końcówki fakultatywne

Niektóre rzeczowniki posiadają dwie formy. Jedna końcówka jest typowa dla zakończenia wyrazu, druga łączy się z funkcją słowa. Przy czym końcówka **-owie** podkreśla prestiż zawodu:

*profesorowie / profesorzy
inżynierowie / inżynierzy
biologowie / biolodzy*

• **rzeczowniki zakończone w liczbie pojedynczej na -a** typu *artysta, poeta, kolega*, które w liczbie pojedynczej odmieniają się jak rzeczowniki rodzaju żeńskiego oraz rzeczowniki typu *sędzia, hrabia* odmieniające się w liczbie pojedynczej jak przymiotnik - w liczbie mnogiej odmieniają się regularnie jak pozostałe rzeczowniki męskoosobowe.

*artyści, poeci, koledzy
sędziowie, hrabiowie*

• **rzeczowniki zakończone na -anin** tracą to rozszerzenie w liczbie mnogiej:

*Amerikanin - Amerykanie
Rosjanin - Rosjanie
wegetarianin - wegetarianie*

• **rzeczowniki z nieregularną odmianą**

*brat - bracia
ksiądz - księża
człowiek - ludzie
Hiszpan - Hiszpanie
Cygan - Cyganie*

• **alternacje spółgłoskowe**

t:c student - studenci
d:dz sąsiad - sąsiedzi
ch:s Włoch - Włosi
st:śc artysta - artyści

k:c botanik - botanicy
g:dz kolega - koledzy
r:rz aktor - aktorzy

• **alternacje samogłoskowe**

e:ø chłopiec - chłopcy, Ukrainiec - Ukraińcy
a:e sąsiad - sąsiedzi

• **formy ekspresywne**

Czasem rzeczowniki mogą występować w formie deprecjatywnej (pogardliwej) lub poddane są zabiegom stylistycznym, by wyrazić różne emocje. Przyjmują wtedy końcówki rzeczowników niemęskoosobowych oraz łączą się z nieosobową formą zaimka i przymiotnika:

*ci dobrzy chlopi - te dobre chlopy
ci weseli Polacy - te wesołe Polaki
ci znani profesorowie - te znane profesory*

Istnieją rzeczowniki, które zazwyczaj lub wyłącznie używają tej własnej formy:

*ten karzeł - te karły
ten klecha - te klechy*

• **odmiana przymiotnikowa**

Istnieje grupa rzeczowników męskoosobowych, które odmieniają się jak przymiotniki:

myśliwy, służący

rodzaj męskoosobowy		rodzaj męskoosobowy	
przymiotnik	- i	- y k, g, r, c, cz, dz, ż	
alternacje	t ◇ ci d ◇ dzi ł ◇ li	k ◇ cy g ◇ dzy r ◇ rzy cy = cy czy = czy dzy = dzy ży = ży	
przykład	To są punktualni fachowcy. To są leniwi pracownicy. To są grubi faceci. To są pracowiści studenci. To są młodzi ludzie. To są mili profesorowie.	sz ◇ si ch ◇ si st ◇ ści ony ◇ eni oły ◇ eli	To są arogancy chłopcy. To są drodzy przyjaciele. To są dobrzy koledzy. To są obcy ludzie. To są uroczy mężczyźni. To są cudzy pracownicy. To są świeży adeptci.
			JACY?

duży - duzi

Rodzaj przymiotnika

W liczbie mnogiej wszystkie przymiotniki przyporządkowujemy do dwóch grup rodzajowych: męskoosobowej i niemęskoosobowej.

MIANOWNIK LICZBY MNOGIEJ przymiotników męskoosobowych

Przymiotniki męskoosobowe określają rzeczowniki rodzaju męskiego oznaczające osoby płci męskiej lub grupy, w skład których wchodzi przedstawiciel płci męskiej. Odpowiadają na pytanie **jacy?**.

• końcówki przymiotnika

- i** przymiotniki twarotematowe oprócz zakończonych na **-k, -g, -r** oraz kończące się na spółgłoskę funkcjonalnie miękką **-sz**
- y** przymiotniki, których temat kończy się na **-k, -g, -r** oraz na spółgłoski funkcjonalnie miękkie **-c, -cz, -dz, -ź**

• alternacje spółgłoskowe

- t:c** bogaty - bogaci
- d:dz** młody - młodzi
- t:l** miły - mili
- ch:s** cichy - cisi
- st:śc** barczysty - barczyści
- sn:śn** jasny - jaśni
- zn:źn** przyjazny - przyjaźni
- st:śl** dorosły - dorosli
- zł:źl** zły - źli
- sz:s** wyższy - wyżsi
- k:c** elegancki - eleganccy
- g:dz** ubogi - ubodzy
- r:rz** chory - chorzy.

• alternacje samogłoskowe

- o:e** zmęczony - zmęczeni, wesoly - weseli

• końcówki identyczne z liczbą pojedynczą

- cy = cy** obcy = obcy
- czy = czy** uroczy = uroczy
- dzy = dzy** cudzy = cudzy
- ży = ży** świeży = świeży

① **wyjątek** duży - duzi

■ Zaimek pytający: jaki? jaka? jakie?

r. męski		r. żeński		r. nijaki		l. mn.	
żywotny	nieżywotny	żywotny	nieżywotny	żywotny	nieżywotny	żywotny	nieżywotny
M. jaki?	jaki?	jaka?	jaka?	jakie?	jakie?	męskoosobowy	niemęskoosobowy
D. jakiego?	jakiego?	jakiej?	jakiej?	jakiego?	jakich?	jacy?	jakie?
C. jakiemu?	jakiemu?	jakiej?	jakiej?	jakiego?	jakich?	jakim?	jakich?
B. jakiego?	jaki?	jaka?	jaka?	jakie?	jakich?	jakich?	jakie?
N. jakim?	jakim?	jaką?	jaką?	jakim?	jakimi?	jakimi?	jakimi?
Msc. jakim?	jakim?	jakiej?	jakiej?	jakim?	jakich?	jakich?	jakich?

■ Zaimek wskazujący: ten, ta, to

r. męski		r. żeński		r. nijaki		l. mn.	
żywotny	nieżywotny	żywotny	nieżywotny	żywotny	nieżywotny	żywotny	nieżywotny
M. ten	ten	ta	ta	to	ci	męskoosobowy	niemęskoosobowy
D. tego	tego	tej	tej	tego	tych	tych	tych
C. temu	temu	tej	tej	temu	tych	tych	tych
B. tego	ten	tę	tę	to	tych	tych	te
N. tym	tym	tą	tą	tym	tymi	tymi	tymi
Msc. tym	tym	tej	tej	tym	tych	tych	tych

tab. 5 DOPEŁNIACZ KOGO? CZEGO?

L. poj.

rodzaj męski		rodzaj żeński		rodzaj nijaki	
żywotne	nieżywotne				
<p>- ego</p> <p>= BIERNIK</p>	<p>- ego</p>	<p>- ej</p>	<p>- ego</p>	<p>- a</p>	<p>- ego</p>
<p>- a</p>	<p>- a - u</p>	<p>- y k, g ś, ć, ź, dź, ń + l, j</p> <p>- i</p>	<p>- a</p>	<p>- a</p>	<p>- a</p>
<p>Nie mam starszego brata.</p> <p>Nie mam młodego taty.</p>		<p>Nie lubię ciemego chleba.</p> <p>Nie jem słodkiego dżemu.</p>		<p>Nie lubię zimnej zupy.</p> <p>Nie kupuję tustej szynki.</p> <p>Nie mam nowej powieści.</p> <p>Nie jem smażonej cebuli.</p>	
<p>przymiotnik</p>		<p>przymiotnik</p>		<p>przymiotnik</p>	
<p>JAKIEGO?</p>		<p>JAKIEJ?</p>		<p>JAKIEGO?</p>	
<p>przykład</p>		<p>przykład</p>		<p>przykład</p>	

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

e-polish.eu

krok po kroku

Polski

DOPELNIACZ LICZBY POJEDYNCZEJ

II przypadek **Kogo? Czego?**

■ Rodzaj męski

W dopełniaczu liczby pojedynczej istotne jest rozróżnienie rzeczowników rodzaju męskiego na dwie kategorie: **rzeczowniki żywotne**, to znaczy ludzi i zwierzęta oraz **nieżywotne**, czyli przedmioty, rośliny, zjawiska, nazwy czynności i pojęcia abstrakcyjne.

rzeczownik: **-a**
przymiotnik: **-ego**

nieżywotny:

rzeczownik: **-a**
-u
przymiotnik: **-ego**

• **dystrybucja końcówek**

Zasady użycia końcówek **-a** i **-u** dla rzeczowników nieżywotnych są dość skomplikowane, warto zapamiętać kilka reguł ich dystrybucji:

- u**
 - transport (*nie mam samochodu, roweru*)
 - pojęcia abstrakcyjne (*nie ma problemu, hałasu, chaosu*)
 - rzeczowniki zbiorowe (*nie ma lasu, tłumy, makaronu, ryżu, cukru*)
 - substancje płynne i półpłynne (*bez soku, majonezu, keczupu, kleju*)
 - nazwy dni tygodnia
- a**
 - nazwy miesięcy
 - nazwy sportów i gier
 - tańce
 - naczynia i sztuce
 - narzędzia
 - owoce i warzywa
 - nazwy walut
 - marki samochodów

• **końcówki fakultatywne**

Niektóre rzeczowniki nieżywotne posiadają dwie końcówki i obie formy są poprawne:
krawata / krawatu
przystanek / przystanku

• **alternacje**

a:ę mąż - męża, dąb - dębu
e:ø ojciec - ojca, Niemiec - Niemca
o:ó stół - stołu, lód - lodu

• **dopełniacz a biernik**

Rzeczowniki żywotne w liczbie pojedynczej mają dopełniacz równy biernikowi.

■ Rodzaj żeński

rzeczownik: **-y**
-i

po spółgłoskach **-k, -g**, po spółgłoskach miękkich **-ś, -ć, -ź, -dź, -ń** oraz **-l, -j**

przymiotnik: **-ej**

■ Rodzaj nijaki

rzeczownik: **-a**
przymiotnik: **-ego**

■ Zaimki wskazujące i pytające

r. męski	r. żeński	r. nijaki
żywozny	nieżywozny	
tego	tej	tego
tamtego	tamtęj	tamtęgo
jakiego	jakiej	jakiego

Zasady użycia

- negacja dopełnienia bliższego (*nie lubię sera, nie kocham Adama, nie mam dziewczyny*)
- posiadanie (*samochód Tomka, dom Agnieszki, pies dziecka*)
- określenia czasu (*to było pierwszego września, urodził się drugiego maja*)
- ilości (*dużo ludzi, mało czasu, trochę wody*)
- miary (*kilogram ziemniaków, litr mleka*)
- opakowania (*paczka ciastek, butelka wody*)
- czasowniki: *sluchać, szukać, używać, potrzebować, bać się, zyczyć, pilnować, zapominać, brakować*
- przymiki: *do, od, z, u, kolo, obok, naprzeciwko, na wprost, bez, dla, dookoła (dokoła), oprócz, około, podczas, sprzed, wśród, zza*
- wyrażenia przymikowe: *z powodu, w razie, w ciągu, w czasie*
- przysłówki: *blisko, niedaleko*

• **przykładowe ilości, miary, opakowania i naczynia**

ILOŚCI	MIARY	OPAKOWANIA I NACZYNIA
dużo studentów	ćwierć	paczka kawy
mało nauczycieli	gram	butelka wina
kilka osób	dekagram	puszka sardynek
kilkanaście książek	kilogram	karton mleka
trochę mleka	litr	słoik dżemu
niewiele pieniędzy	milimetr	kubek wody
kawałek czekolady	centymetr	szklanka soku
20 plasterków szynki	metr	filizanka herbaty
	kilometr	kieliszek wina

• **Genetivus partitivus**

W sytuacjach kiedy ilość jest domyślna, a mamy na myśli część a nie całość, również używamy dopełniacza.

Kupilem (kawałek) sera, (bochenek) chleba, (trochę) cebuli.

	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
przymiotnik		-ych k, g -ich	
rzeczownik	-ów sz, cz, dz, dż ż, rz + c -y ś, ć, ź, dź ń + l, j -i	-∅	-∅
przykład	Boję się dużych psów . Nie mam drobnych pieniędzy . Nie znam polskich nauczycieli .	Proszę kilo ładnych cytryn . Znam dużo miłych studentek .	Proszę pięć dużych ciastek .
JAKICH?			

owoc - owoców

Dla rzeczowników rodzaju żeńskiego zakończonych w mianowniku l. poj. na spółgłoskę:

DOPEŁNIACZ l. poj. = DOPEŁNIACZ l. mn.

DOPEŁNIACZ LICZBY MNOGIEJ

Rodzaj męski

rzeczownik:

- ów** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski twarde
- y** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski funkcjonalnie miękkie: **-sz, -cz, -dz, -dź, -ź, -rz** oraz **-c**
- i** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski miękkie: **-ś, -ć, -ź, -dź, -ń** oraz na **-l, -j**

przymiotnik:

- ych**
- ich** po spółgłoskach miękkich oraz **-k, -g** (*tanich, wysokich, drogich*)

dystrybucja końcówek

Obecnie końcówka **-ów** jest dominująca i często występuje również po spółgłoskach funkcjonalnie miękkich oraz coraz częściej po **-c, -l, -j**:

meczów
koców
pałców
sztućców

widelców
esejów
krajów
konsulów

końcówki fakultatywne

Niektóre rzeczowniki niezwyotne posiadają dwie poprawne formy.

pokoi / pokojów
materacy / materaców
plaszczy / płaszczów

koszy / koszów
funduszy / funduszów
lokali / lokalów

końcówka zerowa

Niektóre rzeczowniki oznaczające mieszkańców miast i regionów zakończone w mianowniku na **-anin**, w dopełniaczu liczby mnogiej ulegają redukcji i mają końcówkę zerową.

mieszczanin - mieszczan
krakowianin - krakowian
warszawianin - warszawian
pomorzanie - pomorzanie

Rzeczownik *mężczyzna* ma w dopełniaczu i bierniku liczby mnogiej końcówkę zerową: *mężczyzna - mężczyzn*

alternacje

ąę miesiąc - miesięcy, pieniądze - pieniędzy

dopełniacz a biernik

Dla rodzaju męskoosobowego dopełniacz i biernik liczby mnogiej mają identyczne formy.

Rodzaj żeński i rodzaj nijaki

rzeczownik:

-o

-ych

-ich po spółgłoskach miękkich oraz **-k, -g** (*tanich, wysokich, drogich*)

ruchoime -e

Jeśli na końcu wyrazu jest grupa spółgłosek, to wstawiamy tam tak zwane ruchoime **-e**, żeby uniknąć trudnych do wymówienia zbitek spółgłoskowych:

książka → książek

jajka → jajek

alternacje

o:ó droga - dróg, krowa - krów

rzeczowniki żeńskie zakończone na -nia, -alnia, -arnia

Grupa tych rzeczowników przyjmuje w dopełniaczu liczby mnogiej końcówkę **-i**, choć u niektórych można też spotkać formę z regularną końcówką **-o**:

kuchnia - kuchni / kuchen
spizarnia - spizarni / spizarni
cukiernia - cukierni / cukierni
pralnia - pralni

rzeczowniki żeńskie zakończone na spółgłoskę oraz obcego pochodzenia

Dopełniacz liczby mnogiej tych rzeczowników jest równy dopełniaczowi liczby pojedynczej. Rzeczowniki obcego pochodzenia zakończone na **-ja** oraz **-ia** mają końcówkę **-i** lub **-ii**.

złość - tej złości - tych złości

kość - tej kości - tych kości

postać - tej postaci - tych postaci

radość - tej radości - tych radości

noc - tej nocy - tych nocy

mysz - tej myszy - tych myszy

epopeja - tej epopei - tych epopei

aleja - tej alei - tych alei

misja - tej misji - tych misji

komedja - tej komedii - tych komedii

teoria - tej teorii - tych teorii

akademia - tej akademii - tych akademii

rzeczowniki nijakie zakończone na -um

W rodzaju nijakim rzeczowniki zakończone na **-um** w dopełniaczu liczby mnogiej mają końcówkę **-ów**.

muzeum → muzeów

centrum → centrów

hospicjum → hospicjów

Zaimki wskazujące i pytające

tych, tamtych, jakich?, których?

Dopełniacz po liczebnikach

W języku polskim tylko liczebniki **dwa, trzy, cztery** lub kończące się na **dwa, trzy, cztery** (22, 33, 194...) łączą się z **mianownikiem** liczby mnogiej. Natomiast po liczebnikach **5, 6, 7** i kolejnych używamy **dopełniacza** liczby mnogiej.

1	+ mianownik l. poj.	tydzień, miesiąc, rok, złoty, grosz
2, 3, 4	+ mianownik l. mn.	tygodnie, miesiące, lata, złote, grosze
5, 6, 7	+ dopełniacz l. mn.	tygodni, miesięcy, lat, złotych, groszy

Uwaga! Liczebniki 12, 13, 14 kończą się na **-naście** i łączą się z dopełniaczem.

	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
przymiotnik	- emu	- ej	- emu
rzeczownik	- owi - u zwykle jedenosylabowe	- e - i - y	- u
przykład	Proszę to dać temu nowemu studentowi . Czy możesz pomóc temu małemu chłopcu ?	Mojej mamie brak sił. Małej Kasi na tym zależy . Chorej pani Róży jest zimno.	Małemu dziecku nie wolno dawać zapatek !
	JAKIEMU?	JAKIEJ?	JAKIEMU?

CELOWNIK LICZBY POJEDYNCZEJ

III przypadek **Komu? Czemu?**

■ Rodzaj męski

rzeczownik: **-owi**

-u

przymiotnik: **-emu**

• dystrybucja końcówek

Końcówką dominującą jest końcówka **-owi**. Natomiast końcówka **-u** występuje w niewielu wyrazach, często są to słowa jednosylabowe. Najlepiej je zapamiętać.

pan - panu
brat - bratu
Bóg - Bogu
ksiądz - księdzu
książe - księciu
czart - czartu
chłop - chłopu
pies - psu
lew - lwu
kot - kotu
świat - światu

• końcówki fakultatywne

Niektóre rzeczowniki posiadają dwie poprawne formy.

ortu - ortowi
ostu - ostowi
katu - katowi
człeku - człekowi

Często forma z końcówką **-owi** proponowana jest w użyciach metaforycznych.

Na przykład mówiąc o uczniach powiemy:

Wszyscy przyglądali się naszemu klasowemu ortowi.

Powtarzam ciągle temu ostowi, żeby zaczął się uczyć, a on nie chce.

• rzeczowniki **dzień i rok**

Często w przypadku tych rzeczowników spotykamy się z błędną końcówką **-u**, gdyż są włączone do grupy wyrazów jednosylabowych. Natomiast oba te rzeczowniki przyjmują końcówkę **-owi**:

dzień - dniowi
rok - rokowi

■ Rodzaj żeński

rzeczownik: **-e** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski twarde

-y dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski funkcjonalnie miękkie: **-sz, -cz, -dz, -dź, -ź, -rz** oraz na **-c**

-i dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski miękkie: **-ś, -ć, -ź, -dź, -ń** oraz na **-i, -j**

przymiotnik: **-ej**

• alternacje

p	b	f	w	m	n	s	z	t	d	r	ł	k	g	ch
pie	bie	fie	wie	mie	nie	sie	zie	cie	dzie	rzie	le	ce	dze	sze

p:pi Europa - Europie

b:bi torba - torbie

f:fi żyrafa - żyrafie

w:wi kawa - kawie

m:mi mama - mamie

n:ni wanna - wannie

s:si trasa - trasie

z:zi koza - kozie

t:ci gazeta - gazecie

d:dzi woda - wodzie

r:rz góra - górze

ł:ł szkoła - szkole

k:c Polska - Polsce

g:dz droga - drodze

ch:sz mucha - musze

• celownik a inne przypadki

Dla rodzaju żeńskiego **celownik** i **miejscownik** liczby pojedynczej mają identyczne formy. Dotyczy to również rzeczowników męskich o odmianie żeńskiej (*tacie, artystcie, koleźce, kierowcy*). Rzeczowniki zakończone na spółgłoski miękkie, funkcjonalnie miękkie oraz **-c, -ł, -j**, które w celowniku mają końcówkę **-i, -y**, są równe dopełniaczowi liczby pojedynczej.

■ Rodzaj nijaki

rzeczownik: **-u**

przymiotnik: **-emu**

■ Zaimki wskazujące i pytające

r. męski	r. żeński	r. nijaki
temu	tej	temu
tamtemu	tamtęj	tamtemu
jakiemu	jakiej	jakiemu

Zasady użycia

Celownik to najrzadziej używany przypadek, zwykle oznacza dopełnienie dalsze (*Podaj ojcu gazetę. Pożycz koleżance zeszyt.*). Łączy się z nielicznymi przyminikami. Dokładniejsze zasady jego użycia są podane na tablicy nr 8.

tab. 8 CELOWNIK Komu? Czemu?

l. mn.

	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
przymiotnik		- ym k, g - im	
rzeczownik		- om	
przykład	Nasz ym synom chce się spać.	Mo im koleżankom nie wystarcza na nic czasu.	UNICEF pomaga biedn ym dzieciom.
	JAKIM?		

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

e-polish **en**

krok po kroku

Polski

CELOWNIK LICZBY MNOGIEJ

■ Rodzaj męski, żeński i nijaki

W liczbie mnogiej celownik we wszystkich rodzajach ma identyczne końcówki.

rzeczownik: **-om**

przymiotnik: **-ym**

-im po spółgłoskach miękkich oraz **-k, -g** (*tanim, wysokim, drogim*)

■ Zaimki wskazujące i pytające

tym, tamtym, jakim?

Zasady użycia

a) jako dopełnienie dalsze m.in. po czasownikach:

dziękować	Dziękuję państwu za przybycie.
pomagać	Zawsze pomagam młodszemu bratu.
dawać	Babcia często daje nam prezenty.
oddawać	Czy mógłbyś oddać tę książkę Agnieszce?
podawać	Proszę to podać panu Andrzejewi.
rozdawać	Rozdawał ulotki przechodzącym ludziom.
przynosić	Czy możesz przynieść mi okulary?
pożyczać	Czasem pożyczamy pieniądze sąsiadowi.
darować	Podarował nam przepiękny album.
kupować	Kup ojcu gazetę!
sprzedawać	Sprzedał mi pan zepsute pomidory!
kraść	Ktoś ukradł mojemu bratu samochód.
przedstawiać	Chciałbym przedstawić panu moją żonę.
przypominać	Przypomnijcie kołegom, że jutro piszecie test.
ufać	Zawsze mogę ufać mojemu rodzeństwu.
wierzyć	Nie wierz temu podejrzanemu mężczyźnie!
wybacząć	Nie chciał wybaczyc swojej dziewczynie.
odmawiać	Jak można odmówić pomocy komuś, kto jej potrzebuje?!
przyglądać się	Przyglądał się z uwagą każdemu eksponatowi.
opowiadać	Co wieczór opowiadał dzieciom bajki.
mówić	Mówiłam ci, żebyś tego nie robił!
tłumaczyć	Długo tłumaczył uczniom nowy problem gramatyczny.
kibicować	Kibicował tej drużynie od lat.
szkodzić	Alkohol szkodzi zdrowiu.
zadrościć	Zadroszczyć mojej koleżance pięknych włosów.
podobać się	Studentom podobała się lekcja.
smakować	Zaproszonym gościom bardzo smakował poczęstunek.
żyć	Życzę pani wszystkim najlepszego!
dziwić się	Dziwię się twojemu szefowi, że toleruje takie zachowanie.
dokuczać	Dokuczał wszystkim dziewczynom w klasie.

Powyższe czasowniki są podane w aspekcie niedokonanym, natomiast celownik występuje również po ich formie dokonanej, jak widać w niektórych przykładach.

b) wyrażenia bezpodmiotowe typu: *zimno mi, gorąco mi, smutno mi, przykro mi, żal mi, dobrze mi, wesoło mi* - gdzie zaimek osobowy w celowniku oznacza nosiciela danego stanu

c) przyimki: **przeciw / przeciwko, dzięki, wbrew, naprzeciw, ku**

d) wyrażenia przyjmkowe: **na przekór, na złość**

Wszyscy byli przeciw / przeciwko nowym reformom.

Andrzej czuł, że cała rodzina jest przeciw / przeciwko niemu.

Skończył studia dzięki rodzicom.

On często postępuje wbrew logice i zasadom prawdopodobieństwa.

Wyszedł naprzeciw dzieciom, żeby nie zabłądziły we mgle.

Słońce chyliło się ku zachodowi.

Zrobił to na przekór wszystkim.

Na złość siostrze opowiedziała rodzicom o całej awanturze.

• celownik a dopełniacz

Po niektórych czasownikach zamiast dopełnienia dalszego w celowniku można używać przyimka dla z dopełniaczem.

Kupiłem to mamie.

Przyniosłem to dzieciom.

Kupiłem to dla mamy.

Przyniosłem to dla dzieci.

rodzaj męski		rodzaj żeński	rodzaj nijaki
<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> <div style="text-align: center;"> żywotne </div> <div style="text-align: center;"> nieżywotne </div> </div>			
- ego	- y <small>k, g - i</small>	- a	- e
	- a	- e	- o - e - ę - um
przymiotnik			= MIANOWNIK
rzeczownik			
Mam inteligentnego brata. Mam czarnego kota. Mam dobrego tatę.		Znam twoją siostrę. Czytam ciekawą książkę.	Mam sportowe auto. Jem dobrze śniadanie. Masz ładne imię. Lubię to nowe centrum handlowe.
JAKIEGO?	JAKI?	JAKA?	JAKIE?
przykład			

BIERNIK LICZBY POJEDYNCZEJ

IV przypadek **Kogo? Co?**

■ Rodzaj męski

W bierniku liczby pojedynczej istotne jest rozróżnienie rzeczowników rodzaju męskiego na dwie kategorie: **rzeczowniki żywotne**, to znaczy ludzi i zwierzęta oraz **nieżywotne**, czyli przedmioty, rośliny, zjawiska, nazwy czynności i pojęcia abstrakcyjne.

żywotny:

rzeczownik: **-a**
przymiotnik: **-ego**

nieżywotny:

rzeczownik: **-o**
przymiotnik: **-y**
-i po spółgłoskach miękkich oraz **-k, -g** (*tani, wysoki, drogi*)

• ① **wyjątki**

Część rzeczowników męskich nieżywotnych przyjmuje w bierniku końcówkę **-a**, czyli formę równą dopełniaczowi. Są to między innymi:

- owoce i warzywa*
proszę banana, pomidora, ogórka
- sporty
gram w tenisa, w golfa, w brydża
- tańce
tańczę walca, poloneza, mazurka
- marki samochodów
mam fiata, opła, mercedesa
- nazwy walut
mam funta, dolara
- inne
palę papierosa, piję szampana, jem hamburgera

* Forma potoczna, która stała się formą progresywną.

■ Rodzaj żeński

rzeczownik: **-ę**
przymiotnik: **-ą**

• ① **wyjątki**

Rzeczownik *pani* ma końcówkę **-ą**, natomiast zaimek wskazujący *ta* przyjmuje końcówkę **-ę**.

pani - panią ta - tę

■ Rodzaj nijaki

rzeczownik: **-o, -e, -ę** oraz **-um**
przymiotnik: **-e**

■ Biernik a inne przypadki

Rzeczowniki męskie żywotne w liczbie pojedynczej mają biernik równy dopełniaczowi. Natomiast biernik rzeczowników męskich nieżywotnych, rzeczowników żeńskich zakończonych na spółgłoskę (*noc, powieść*) oraz rzeczowników nijakich jest równy mianownikowi.

■ Zaimki wskazujące i pytające

r. męski		r. żeński		r. nijaki	
żywotny	nieżywotny				
tego	ten	tę	to		
tamtego	tamtę	tamtą	tamtó		
jakiego	jaki	jaką	jakie		

■ Zasady użycia

- dopełnienie bliższe (*lubię coś, mam coś, kocham kogoś, widzę kogoś...*)
- przyimki: *przez, na, o, po, pod, nad, za, przed, między, ponad, poza, w*
- wyrażenia przyimkowe: *ze względu na, bez względu na, z uwagi na, w zamian za*

• ① **uwaga**

Przyimki łączące się z biernikiem mogą łączyć się też z innymi przypadkami w zależności od czasownika, który je poprzedza. Tylko przyimek *przez* łączy się jedynie z biernikiem. Pozostałe przyimki łączą się z biernikiem po czasownikach ruchu oraz po wyrażeniach typu: *czekam na, pytam o, mam ochotę na*.

	rodzaj męski osobowy	rodzaj męski nieosobowy	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
przymiotnik	<p>-ych k, g</p> <p>-ich</p> <p>= DOPEŁNIACZ</p>	<p>-e</p> <p>= MIANOWNIK</p>	<p>-e</p>	
rzeczownik	<p>-ów sz, cz, dz, dź, ż, rz + c</p> <p>-y ś, ć, ź, dź, ń + l, j</p> <p>-i</p>	<p>-y k, g</p> <p>-i sz, cz, dz, dź, ż, rz, ś, ć, ź, dź, ń, c, l, j</p> <p>-e</p>		<p>-a</p>
przykład	<p>Znam tych starszych panów. Poznałem polskich piłkarzy. Lubię naszych nauczycieli.</p>	<p>Znam te piękne obrazy. Lubię ruskie pierogi. Masz drobne pieniądze?</p>	<p>Proszę dwie czarne kawy. Znam te miłe studentki. Kupiłem czerwone róże.</p>	<p>Lubię włoskie wina. Jemy smaczne śniadania. Macie ładne imiona. Zwiedzam krakowskie muzea.</p>
	JAKICH?	JAKIE?	JAKIE?	

mąż - mężów

krok po kroku

BIERNIK LICZBY MNOGIEJ

IV przypadek **Kogo? Co?**

Rodzaj rzeczownika

W bierniku liczby mnogiej istotne jest rozróżnienie rzeczowników na dwie kategorie.

Rzeczowniki męskoosobowe oznaczające osoby płci męskiej lub grupy, w skład których wchodzi przedstawiciel płci męskiej (**oni**). Drugą grupę stanowią **rzeczowniki niemęskoosobowe** (męski nieosobowy, żeński i nijaki), czyli kobiety, zwierzęta, przedmioty, rośliny, zjawiska, nazwy czynności i pojęcia abstrakcyjne (**one**).

■ Rodzaj męskoosobowy

rzeczownik: **-ów** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski twarde
-y dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski funkcjonalnie miękkie: **-sz, -cz, -dz, -ź, -ż, -rz** oraz na **-c**
-i dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski miękkie: **-ś, -ć, -ź, -dź, -ń** oraz na **-l, -j**

przymiotnik: **-ych**

-ich po spółgłoskach miękkich oraz **k, g** (*tanich, wysokich, drogich*)

■ Rodzaj niemęskoosobowy

rzeczownik:

r. męski nieosobowy i żeński

-y dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski twarde (z wyjątkiem **-k, -g**)

-i

dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski **-k, -g**

-e

dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski funkcjonalnie miękkie: **-sz, -cz, -dz, -ź, -ż, -rz**, na spółgłoski miękkie: **-ś, -ć, -ź, -dź, -ń** oraz na **-c, -l, -j**

r. nijaki

-a

przymiotnik:

-e

■ Zaimki wskazujące i pytające

tych, tamtych, jakich, których? r. męskoosobowy

te, tamte, jakie?, które? r. niemęskoosobowy

■ Biernik a inne przypadki

Biernik rzeczowników męskoosobowych jest równy dopełniaczowi liczby mnogiej, natomiast rzeczowników niemęskoosobowych jest równy mianownikowi liczby mnogiej.

Rekcja liczebnika

W języku polskim tylko liczebniki **dwa, trzy, cztery** lub kończące się na **dwa, trzy, cztery** (np. 22, 33, 194...) łączą się z **biernikiem** liczby mnogiej. Po liczebnikach 5, 6, 7 i kolejnych używamy **dopełniacza** liczby mnogiej.

Proszę dwie kawy.

Mam trzy grosze.

Proszę cztery znaczki.

Kupiłem dwa jabłka.

Mam dwadzieścia cztery lata.

Proszę pięć kaw.

Mam sześć groszy.

Proszę osiem znaczków.

Kupiłem dwanaście jabłek.

Mam trzydzieści lat.

ale

	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
przymiotnik	<p>- ym k, g - im</p>	<p>- a</p>	<p>- ym k, g - im</p>
rzeczownik	<p>i - em</p>	<p>- a</p>	<p>i - em</p>
przykład	<p>On jest dobrym studentem.</p> <p>On jest wysokim mężczyzną.</p>	<p>Ona jest dobrą studentką.</p>	<p>Ono jest dobrym dzieckiem.</p>
	JAKIM?	JAKĄ?	JAKIM?

NARZĘDNIK LICZBY POJEDYNCZEJ

V przypadek **Kim? Czym?**
Z kim? Z czym?

■ Rodzaj męski

rzeczownik: **-em**

-iem po spółgłoskach **-k, -g** (Anglikiem, Norwegiem)

przymiotnik:

-ym

-im po spółgłoskach miękkich oraz **-k, -g** (tanim, wysokim, drogim)

■ Rodzaj żeński

rzeczownik: **-ą**

przymiotnik: **-ą**

■ Rodzaj nijaki

rzeczownik:

-em

-iem po spółgłoskach **-k, -g** (dzieckiem)

-ym

-im po spółgłoskach miękkich oraz **-k, -g** (tanim, wysokim, drogim)

■ Zaimki wskazujące i pytające

r. męski	r. żeński	r. nijaki
ty	tą	ty
tam	tamtą	tamtym
jakim	jaką	jakim

Zasady użycia

Narzędnik jest zwykle używany w zdaniach wyjaśniających *kim kogo jest i czym coś jest*. Przykładowo, gdy mówimy o płci, narodowości, zawodzie, relacjach rodzinnych i międzyludzkich w przypadku osób lub określamy, czym jest dana rzecz, zjawisko, czynność. Narzędnik występuje również jako dopełnienie dalsze, rzadziej jako dopełnienie bliższe po czasownikach typu *pachnieć, rządzić, zmęczyć się*.

a) składnik orzeczenia złożonego np. po czasownikach **być, stać się, zostać** (jestem nauczycielem, jest najlepszym lekarstwem, stanie się problemem, zostanie prezydentem).

Jestem kobietą. Jestem Polką. Jestem nauczycielką. Jestem córką.
Jestem siostrą. Jestem żoną. Jestem matką. Jestem dobrą koleżanką.

Jesteś mężczyzną. Jesteś Polakiem. Jesteś nauczycielem. Jesteś synem.
Jesteś bratem. Jesteś mężem. Jesteś ojcem. Jesteś dobrym kolegą.

Jest przedmiotem. Jest powodem. Jest rezultatem. Jest wynikiem.

Jest skutkiem. Jest błędem. Jest czynnikiem. Jest absurdem. Jest chaosem.

Jest rośliną. Jest nadzieją. Jest przyczyną. Jest fascynacją. Jest funkcją.

Jest zwierzęciem. Jest rozwiązaniem. Jest zadaniem. Jest remedium.

b) transport (jadę autobusem, rowerem, taksówką)

c) pytanie: **Którędy?** (proszę iść tą ulicą, tym korytarzem; jechać autostradą)

d) pytanie: **Kiedy?** (wiosną, latem, wieczorem, nocą)

e) narzędzia (pisać długopisem, malować farbami, rysować kredkami, jeść widelcem, kroić nożem, czesać się grzebieniem, myć się mydłem)

f) zrobić coś czymś (ruszyć ręką, kopnąć nogą, spojrzeć kątem oka)

g) czasowniki:

interesować się

zajmować się

opiekować się

kierować

cieszyć się

martwić się

męczyć się

stresować się

przejmować się

zarażać się

zachwycać się

bawić się

rządzić

chwalić się

pachnieć

smarować

h) po przyimkach: **z, przed, za, nad, pod, między, poza**

• ① narzędnik a mianownik

Nie możemy używać narzędnika po wyrażeniu **to jest...**

MIANOWNIK	NARZĘDNIK
Kto to jest?	Kim on / ona / ono jest?
To jest dobry student.	On jest dobrym studentem.
To jest dobra studentka.	Ona jest dobrą studentką.
To jest dobre dziecko.	Ono jest dobrym dzieckiem.
To (jest) + mianownik.	On/ona jest + narzędnik.

Jeśli orzecznikiem jest sam przymiotnik, to wtedy jest on w formie mianownika.

Ten mężczyzna jest **sympatyczny**.

Ta kobieta jest **utalentowana**.

	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
przymiotnik		- ymi <small>k, g</small>	- imi
rzeczownik			- ami
przykład	Oni są dobrymi studentami.	Interesuję się starymi monetami.	Deser ze słodkimi jabłkami.
	JAKIMI?		

NARZĘDNIK LICZBY MNOGIEJ

V przypadek **Kim? Czym?**
Z kim? Z czym?

W liczbie mnogiej narzędnik we wszystkich rodzajach ma identyczne końcówki.

■ Rodzaj męski, żeński i nijaki

rzeczownik: **-ami**

przymiotnik: **-ymi**

-imi po spółgłoskach miękkich oraz **-k, -g** (*tanimi, wysokimi, drogimi*)

• przykłady

Oni są Francuzami.

Często jeżdżę autobusami.

Nie lubię jeździć autostradami.

Nocami lubię słuchać muzyki.

To dziecko lubi rysować kredkami.

Nie mam siły ruszać nogami.

Ona opiekuje się zwierzętami.

Idę do teatru z kolegami.

• ❗ wyjątki

Istnieje grupa wyrazów, gdzie narzędnik liczby mnogiej ma końcówkę **-mi**:

ludźmi

braćmi

przyjaciółmi

dziećmi

pieniędzmi

końmi

liśćmi

■ Zaimki wskazujące i pytające

tymi, tamtymi, jakimi?, którymi?

tab. 13 MIEJSCOWNIK O kim? O czym?

L. poj.

	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
przymiotnik	<p>-ym k, g</p> <p>-im</p>	<p>-ej</p>	<p>-ym k, g</p> <p>-im</p>
rzeczownik	<p>-e</p> <p>-u</p>	<p>-e</p> <p>-y</p> <p>-i</p>	<p>-e</p> <p>-u</p>
przykład	<p>Album o starym Krakowie. Mieszkam na Małym Rynku.</p>	<p>On myśli o ładnej dziewczynie. Rozmawiamy o nowej pracy. Marzę o dobrej kolacji.</p>	<p>Byłam w nowym kinie. Oglądałam film o argentyńskim tangu.</p>
	JAKIM?	JAKIEJ?	JAKIM?

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

e-polish **en**

krok po kroku

Polski

MIJSCOWNIK LICZBY POJEDYNCZEJ

VI przypadek **O kim? O czym?**
W kim? W czym?
Na kim? Na czym?
Przy kim? Przy czym?
Po kim? Po czym?

■ Rodzaj męski i nijaki

rzeczownik: **-e** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski twarde
-u dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski miękkie,
funkcjonalnie miękkie oraz **-k, -g, -ch**

przymiotnik: **-ym**
-im po spółgłoskach miękkich oraz **-k, -g** (*tanim, wysokim, drogim*)

■ Rodzaj żeński

rzeczownik: **-e** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski twarde
-y dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski funkcjonalnie
miękkie: **-sz, -cz, -dz, -dź, -ź, -rz** oraz **-c**
-i dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski miękkie: **-ś, -ć, -ź,**
-dź, -ń oraz **-l, -j**

przymiotnik: **-ej**

■ Dystrybucja końcówek

Dobór końcówek w miejscowniku zależy od spółgłoski kończącej temat wyrazu.

- **końcówka -e** występuje we wszystkich trzech rodzajach po spółgłoskach twardych (z wyjątkiem **-k, -g, -ch** w rodzaju męskim i nijakim), powodując ich alternację.

alternacje spółgłoskowe

p	b	f	w	m	n	s	z	t	d	r	ł	k	g	ch
pie	bie	fie	wie	mie	nie	sie	zie	cie	dzie	rze	le	ce	dze	sze

p:pi	chłop - chłopie, Europa - Europie	t:ci	uniwersytet - uniwersytecie, gazeta - gazecie
b:bi	garb - garbie, torba - torbie	d:dzi	zawód - zawodzie, woda - wodzie
f:fi	fotograf - fotografie, żyrafa - żyrafie	r:rz	aktor - aktorze, góra - górze
w:wi	prawo - prawie, kawa - kawie	ł:l	stół - stole, szkoła - szkole
m:mi	chrom - chromie, mama - mamie	ś:śj	masło - maśle
n:ni	okno - oknie, wanna - wannie	st:śc	most - moście
s:si	nos - nosie, trasa - trasie	sn:śń	wiosna - wiosnie
z:zi	gaz - gazie, koza - kozie	sm:śmi	pismo - piśmie
k:c	Polska - Polsce		
g:dz	droga - drodze		
ch:sz	mucha - musze		

alternacje samogłoskowe

a:e las - lesie
o:e anioł - aniele
ó:o kościół - kościoły
e:ø lód - lodzie
e:ø sen - śnie

potrójna alternacja

miało - mieście
ciasto - cięcie
gwiazda - gwiazdzie
zjazd - zjeździe

- **końcówka -u** występuje w rodzaju męskim i nijakim po spółgłoskach **-k, -g, -ch**, spółgłoskach funkcjonalnie miękkich: **sz, ź/rz, cz, dz, dź + c, l, j** oraz miękkich: **ś, ć, dź, ź, ń**.

w kiosku	o żołnierzu	losoś - o lososiu
na rogu	o pieniądzu	gość - o gościu
na dachu	o dżdżu	gwóźdź - o gwoździu
w koszu	na kocu	paź - o paziu
w płaszczu	w lokalu	koń - o koniu
	w oleju	

alternacja

e:ø rynek - rynku

- **końcówka -y** występuje w rodzaju żeńskim po spółgłoskach funkcjonalnie miękkich: **sz, ź/rz, cz, dz, dź + c**.

o kaszy	o burzy	o kukurydzy
na róży	w rozpaczę	na ulicy

- **końcówka -i** występuje w rodzaju żeńskim po spółgłoskach miękkich: **ś, ć, ź, dź, ń** oraz **l, j**.

na osi	na gałęzi
w rzeczywistości	w baśni
o powodzi	

Ⓛ wyjątki

pan - o panu syn - o synu dom - w domu

Celownik a miejscownik

Dla rodzaju żeńskiego celownik i miejscownik liczby pojedynczej mają identyczną formę. Dotyczy to również rzeczowników męskich o odmianie żeńskiej (*tacie, artystcie, koleźce, kierowcy*).

■ Zaimki wskazujące i pytające

r. męski	r. żeński	r. nijaki
tym	tej	тым
tamtym	tamtęj	tamtym
jakim	jakiej	jakim

Zasady użycia

Miejscownik to jedyny przypadek występujący wyłącznie po przymimku, nigdy bezpośrednio po czasowniku. Więcej patrz tablica nr 14.

tab. 14 MIEJSCOWNIK O kim? O czym?

l. mn.

	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
przymiotnik		-ych k, g -ich	
rzeczownik		-ach	
przykład	Myszę o moich synach .	Chodziłem po polskich górach .	Mieszkałam w różnych miastach .
	JAKICH?		

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

e-polish en

krok po kroku

Polski

	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
przymiotnik	-y -i = MIANOWNIK	-a = MIANOWNIK	-e = MIANOWNIK
rzeczownik	-e -u = MIEJSCOWNIK	-o zakończony na -a -u zdrobnienia na -a zakończony na -i lub spółgłoskę jak poprzedni	-o -e -ę -um = MIANOWNIK
przytłacz	Kochan <u>y</u> Tomasz <u>u</u> ! Drogi Ryszardzie!	Droga Anno! Droga Aniu! Droga pani!	Drogi <u>e</u> dziecko!
Wyjątki: Bóg – Boże! pan – panie! ojciec – ojcie!			

WOŁACZ LICZBY POJEDYNCZEJ

VII przypadek zawołanie: O!

■ Rodzaj męski

- rzeczownik: **-e** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski twarde
-u dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski miękkie, funkcjonalnie miękkie oraz **-k, -g, -ch**
- przymiotnik: **-y** po spółgłoskach miękkich oraz **-k, -g** (*głupi, ciemnooki, drogi*)
-i

• dystrybucja końcówek

Dobór końcówek w wołaczu zależy od spółgłoski kończącej temat wyrazu.

- **końcówka -e** występuje **po spółgłoskach twardych** (z wyjątkiem **-k, -g, -ch**) oraz w słowach zakończonych na **-ec**.

• alternacje spółgłoskowe

p	b	f	w	m	n	s	z	t	d	r	ł	c
pie	bie	fie	wie	mie	nie	sie	zie	cie	dzie	rzie	le	cze

Mój Skarbie!
Szeffel!
Chłopie!
Panie prezesie!
Panie pośle!
Mój Wacławie!

Drogi Robercie!
Drogi Ryszardzie!
Szanowny Profesorze!
Panie ministrze!
Kochany Pawle!

Ojcie!
Chłopcze!
Głupcze!

- **końcówka -u** występuje **po spółgłoskach -k, -g, -ch, spółgłoskach funkcjonalnie miękkich** (*sz, ż/rz, cz, dz, dź + c, l, j*) oraz **miękkich** (*ś, ć, dź, ź, ń*).

Również zdrobienia rzeczowników męskich zakończone na **-o** przyjmują tę końcówkę.

Drogi Podróżniku!
Drogi Uczestniku!
Synku!
Mój mały biologu!
Duchu Święty!
Kłaczuchu!

Miłoszu!
Drogi Słuchaczu!
Narciarzu!
Drogi Widzu!

Drogi Gościu!
Groźny niedźwiedziu!
Mój paziu!
Mój szybkonogi koniu!

Kochany Dziadziu!
Tatusiu!
Tadziu!
Jasiu!

Ⓛ wyjątki:

O Boże! Księżu! Synu!

- **rzeczowniki męskie zakończone na -a**, odmieniają się jak rzeczowniki rodzaju żeńskiego.

Tato! Kolego! Artysto!

■ Rodzaj żeński

- rzeczownik: **-o** dla rzeczowników twardestematowych
-u dla rzeczowników miękotematowych
- przymiotnik: **-a**

• dystrybucja końcówek

Rzeczowniki twardestematowe zakończone w mianowniku na **-a**, przyjmują końcówkę **-o**. Większość rzeczowników miękotematowych zakończonych na **-a**, przyjmuje końcówkę **-u**. Nie zaliczamy do tej grupy imion i nazw krajów zakończonych na niezgłoskotwórcze **-ia** (Maria, Anglia).

Droga Anno! Kochana Żono! Kobioto! Szkoło! Mamo! Dziewczynko! Helenko!
Mario! Natalio! Sylwio! Anglio! Irlandio!
Aniu! Kasiu! Mamusi! Ciociu!

rzeczowniki zakończone w mianowniku na **-i** lub **spółgłoskę** mają wołacz równy dopełniaczowi.

Pani! Bogini!
Mitości! Nocy!

■ Rodzaj nijaki

- rzeczownik: **-o**
-e
-ę
-um
-e
- przymiotnik: **-e**

W **rodzaju nijakim** wołacz jest równy mianownikowi.

Moje dziecko!
Moje malutkie piskłę!
O, życie!
O, panaceum!

Wołacz a inne przypadki

Dla **rodzaju męskiego** rzeczownik ma formy identyczne jak miejscownik liczby pojedynczej. Regule tej nie podlegają rzeczowniki zakończone na **-a** oraz kilka wyjątków. W **rodzaju żeńskim** rzeczowniki zakończone na **spółgłoskę** oraz **-i** mają wołacz równy dopełniaczowi. Wołacz rzeczowników **rodzaju nijakiego** jest taki sam jak **mianownik**. Przymiotnik w wołaczu liczby pojedynczej we wszystkich trzech rodzajach jest zawsze równy **mianownikowi**.

Zasady użycia

Wołacza używa się w bezpośrednich zwrotach, w zawołaniach, w funkcji apelu. Dokładniejsze zasady jego użycia są podane na tablicy nr 16.

	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
przymiotnik	- i - y	- e	- e
rzeczownik	- i - y - e - owie	- y - i k, g sz, cz, dz, dż, ź, ż, rz ś, ć, ź, dź, ń, c, l, j	- a
przykład	Drodzy studenci! Kochani chłopcy! Miłi krakowianie! Szanowni panowie!	Kochane siostry! Drogie córki! Szanowne panie!	Moje zwierzęta! Drogie dzieci!

WOŁACZ L. mn. = MIANOWNIK L. mn.

Drodzy panowie! Drogi panie! Drogi dzieci!

WOŁACZ LICZBY MNOGIEJ

VII przypadek zawołanie: O!

Wołacz liczby mnogiej we wszystkich rodzajach jest równy mianownikowi liczby mnogiej.

■ Rodzaj męski

rzeczownik: **-i**
-y
-e
-owie

przymiotnik: **-i**
-y

■ Rodzaj żeński

rzeczownik: **-y**
-i
-e

przymiotnik: **-e**

■ Rodzaj nijaki

rzeczownik: **-a**
przymiotnik: **-e**

Zasady użycia

Wołacz to jedyny przypadek, który używany jest niezależnie od reszty zdania. Formy w wołaczu są często dodatkami i nie wchodzi w związku zależności z innymi częściami mowy. Przypadek ten nie posiada własnego pytania. Występuje w formach ekspresywnych i agresywnych.

- w bezpośrednich zwrotach (*panie doktorze, pani profesor, Aniu, Pawle, synku*)
- w powitaniach i pożegnaniach (*Dzień dobry, panie prezesie! Witajcie, moje dzieci! Cześć, Agnieszko! Do widzenia, Piotrze! Pa, mamusi! Do zobaczenia, Jolu! Dobranoc, córeczko!*)
- w przywołaniach (*Mamo! Tato! Kochanie! Zosiu! Taziu!*)
- w funkcji apelu (*Rodacy! Drodzy Krakowianie! Żołnierze! Szanowni Wyborcy!*)
- w korespondencji (*Szanowny Panie Profesorze! Szanowna Pani! Szanowni Państwo! Drogą Robercie! Kochana Mamo! Najdroższy Synku! Najukochańsza Córeczko!*)
- po zaimku osobowym w drugiej osobie liczby pojedynczej i mnogiej (*Ty głuptasie! Ty zdrójco! Wy tobuzy! Wy złodzieje!*)
- w modlitwach (*Panie Boże! Jezu Chryste! Święty Franciszku! Święta Maryjo!*)
- w zwrotach poetyckich (*Młodości Utracona! Radości Wielka! O, Śmierci! O, Życie! Pustko! Książko Moja! Miasto Ukochane!*)

Mianownik zamiast wołacza

W mowie potocznej w powitaniach, pożegnaniach, przywołaniach i przywołaniach w miejsce wołacza (*Cześć, Agnieszko! Piotru! Basiu!*) często pojawia się mianownik (*Cześć, Agnieszka! Piotrek! Basia!*). Natomiast w języku oficjalnym, zwłaszcza pisany, jest to uznawane za błąd.

Sytuacja zamiany wołacza na mianownik ma miejsce jedynie w przypadku izolowanych imion, w pozostałych nadal wołacz to jedyna możliwa forma.

*Cześć, moja kochana Agnieszko!
Mój Piotru!
Mała Basiu!
Tak, szeptem.
Oczywiście, panie ministrze.
Szanowny Panie Ministrze! **

* W wypowiedziach pisemnych obowiązują wielkie litery.

z poszerzonym tematem

MIANOWNIK

DOPEŁNIACZ

CELOWNIK

BIERNIK

NARZĘDNIK

MIEJSCOWNIK

WOŁACZ

<i>l. poj.</i>	<i>l. mn.</i>	<i>l. poj.</i>	<i>l. mn.</i>
imię	imiona	zwierzę	zwierzęta
imienia	imion	zwierzęcia	zwierząt
imieniu	imionom	zwierzęciu	zwierzętom
imię	imiona	zwierzę	zwierzęta
imieniem	imionami	zwierzęciem	zwierzętami
imieniu	imionach	zwierzęciu	zwierzętach
imię	imiona	zwierzę	zwierzęta

MIANOWNIK

DOPEŁNIACZ

CELOWNIK

BIERNIK

NARZĘDNIK

MIEJSCOWNIK

WOŁACZ

<i>l. poj.</i>	<i>l. mn.</i>	<i>l. poj.</i>	<i>l. mn.</i>
książę	książęta	tydzień	tygodnie
księcia	książąt	tygodnia	tygodni
księciu	książętom	tygodniowi	tygodniom
księcia	książęta	tydzień	tygodnie
księciem	książętami	tygodniem	tygodniami
księciu	książętach	tygodniu	tygodniach
książę	książęta	tygodniu	tygodnie

rzeczowniki nieregularne

<i>l. poj.</i>	<i>l. mn.</i>	<i>l. poj.</i>	<i>l. mn.</i>
rok	lata	dzień	dni
roku	lat	dnia	dni
rokowi	latom	dniowi	dniom
rok	lata	dzień	dni
rokiem	latami	dniem	dniami
roku	latach	dniu	dniach
roku	lata	dniu	dni

MIANOWNIK

DOPEŁNIACZ

CELOWNIK

BIERNIK

NARZĘDNIK

MIEJSCOWNIK

WOŁACZ

nieregularna liczba mnoga

<i>brat</i>	<i>przyjaciół</i>	<i>człowiek</i>	<i>dziecko</i>	<i>ksiądz</i>	<i>pieniądz</i>
bracia	przyjaciele	ludzie	dzieci	księża	pieniądze
braci	przyjaciół	ludzi	dzieci	księży	pieniędzy
braciom	przyjaciołom	ludziom	dzieciom	księżom	pieniądzom
braci	przyjaciół	ludzi	dzieci	księży	pieniądze
braćmi	przyjaciółmi	ludźmi	dziećmi	księżmi	pieniężmi
braciach	przyjaciółach	ludziach	dzieciach	księżach	pieniężach
bracia	przyjaciele	ludzie	dzieci	księża	pieniądze

MIANOWNIK

DOPEŁNIACZ

CELOWNIK

BIERNIK

NARZĘDNIK

MIEJSCOWNIK

WOŁACZ

	r. męski		r. żeński		r. nijaki	
						
MIANOWNIK	mój	mój	moja	moje	moje	moje
DOPEŁNIACZ	mojego	mojego	mojej	mojego	mojego	mojego
CELOWNIK	mojemu	mojemu	mojej	mojemu	mojemu	mojemu
BIERNIK	mojego	mój	moją	moje	moje	moje
NARZĘDNIK	moim	moim	moją	moim	moim	moim
MIEJSCOWNIK	moim	moim	mojej	moim	moim	moim

	r. męski		r. żeński		r. nijaki	
						
MIANOWNIK	nasz	nasz	nasza	nasze	nasze	nasze
DOPEŁNIACZ	naszego	naszego	naszej	naszego	naszego	naszego
CELOWNIK	naszemu	naszemu	naszej	naszemu	naszemu	naszemu
BIERNIK	naszego	nasz	naszą	nasze	nasze	nasze
NARZĘDNIK	naszym	naszym	naszą	naszym	naszym	naszym
MIEJSCOWNIK	naszym	naszym	naszej	naszym	naszym	naszym

CZYI? r. męskoosobowy

MIANOWNIK

moi

twoi

nasi

wasi

DOPEŁNIACZ

moich

twoich

naszych

waszych

CELOWNIK

moim

twoim

naszym

waszym

BIERNIK

moich

twoich

naszych

waszych

NARZĘDNIK

moimi

twoimi

naszymi

waszymi

MIEJSCOWNIK

moich

twoich

naszych

waszych

CZYJE? r. niemęskoosobowy

MIANOWNIK

moje

twoje

nasze

wasze

DOPEŁNIACZ

moich

twoich

naszych

waszych

CELOWNIK

moim

twoim

naszym

waszym

BIERNIK

moje

twoje

nasze

wasze

NARZĘDNIK

moimi

twoimi

naszymi

waszymi

MIEJSCOWNIK

moich

twoich

naszych

waszych

Zaimek pytający czyje? czyja? czyje? w języku polskim odmienia się przez rodzaje, przypadki i liczbę tak samo jak zaimki dzierżawcze *mój, twój, nasz, wasz*. Natomiast zaimki *jego, jej, ich* zawsze mają tę samą formę (dopełniacza zaimków osobowych).

	ja	ty	on	ona	ono	my	wy	oni	one
MIANOWNIK									
DOPEŁNIACZ	mnie	cię ciebie	go niego jego	jej niej	go niego jego	nas	was	ich nich	ich nich
	*	**							
CELOWNIK	mi	ci tobie	mu niemu jemu	jej niej	mu niemu jemu	nam	wam	im nim	im nim
	*	**							
BIERNIK	mnie	cię ciebie	go niego jego	ją nią	je nie	nas	was	ich nich	je nie
	*	**							
NARZĘDNIK	mną	tobą	nim	nią	nim	nami	wami	nimi	nimi
MIEJSCOWNIK	mnie	tobie	nim	niej	nim	nas	was	nich	nich

Lubię go. / Dziękuję ci. / Dlaczego interesujesz się nimi?

* Idę do niego. / Prezent dla ciebie. / Czekam na nią. (przymimek)

** Jemu nie dam nic. / Kocham tylko jego. / On lubi tylko ciebie. (emfaza)

ZAIMKI OSOBOWE

Zaimki osobowe odmieniają się przez przypadki. W niektórych przypadkach posiadają formę długą i krótką, a czasem dodatkową występującą po przymkach.

Przykładowo zaimki **ty, on, ona, oni, one** w dopełniaczu, celowniku i bierniku, mają więcej niż jedną formę. Natomiast zaimek **ja** ma dwie formy tylko w celowniku.

• po przymku*

Po przymkach zaimki **on, ona, ono, oni, one** mają specjalną formę, zaczynającą się od litery **n-** (**niego, niej, nich**). Natomiast zaimek **ty** przyjmuje wtedy długą formę **ciebie** (w bierniku i dopełniaczu) i **tobie** (w celowniku). Zaimek **ja** zwykle występuje tylko w formie długiej, jedynie w celowniku postuluje się on dwoma formami i dlatego należy pamiętać, że po przymku używamy formy długiej **mnie**.

• emfaza, początek zdania**

Jeżeli zaimek **on** i **ty** znajduje się na początku zdania lub w zdaniu jest więcej niż jedno dopełnienie, wtedy używamy długich form: **jego** i **ciebie** (w bierniku i dopełniaczu) lub **jemu** i **tobie** (w celowniku). Tych samych form używamy, kiedy kładziemy na te zaimki emfazę, akcent emocjonalny. Analogicznie zachowuje się zaimek **ja** w celowniku, gdzie w powyższych sytuacjach używamy formy **mnie**.

■ Biernik

STANDARDOWA
ODMIANA

Ta nauczycielka lubi:

- **mnie**
- **cię**
- **go**
- **ją**
- **je**
- **nas**
- **was**
- **ich**
- **je**

* PO PRZYIMKU

Aneta czeka na:

- **mnie**
- **ciebie**
- **niego**
- **nią**
- **nie**
- **nas**
- **was**
- **nich**
- **nie**

** EMFAZA, POCZĄTEK ZDANIA,
WIĘCEJ NIŻ JEDNO DOPEŁNIENIE

Aneta kocha tylko **ciebie**!
Ciebie naprawdę wszyscy lubią!
Znam i **ciebie**, i **twoją** siostrę.

Aneta kocha tylko **jego**!
Jego naprawdę wszyscy lubią!
Znam i **ją**, i **jego**.

■ Dopełniacz

STANDARDOWA
ODMIANA

Ta nauczycielka szuka:

- **mnie**
- **cię**
- **go**
- **jej**
- **go**
- **nas**
- **was**
- **ich**
- **ich**

* PO PRZYIMKU

To jest dla:

- **mnie**
- **ciebie**
- **niego**
- **niej**
- **niego**
- **nas**
- **was**
- **nich**
- **nich**

** EMFAZA, POCZĄTEK ZDANIA,
WIĘCEJ NIŻ JEDNO DOPEŁNIENIE

Aneta słucha tylko **ciebie**!
Ciebie naprawdę nikt nie lubi!
Nie widziałem ani **ciebie**,
ani **twojej** siostry.

Aneta słucha tylko **jego**!
Jego naprawdę nikt nie lubi!
Nie widziałem ani **jej**, ani **jego**.

■ Celownik

STANDARDOWA
ODMIANA

Smutno:

- **mi**
- **ci**
- **mu**
- **jej**
- **mu**
- **nam**
- **wam**
- **im**
- **im**

* PO PRZYIMKU

Ona jest przeciwno:

- **mnie**
- **tobie**
- **niemu**
- **niej**
- **niemu**
- **nam**
- **wam**
- **nim**
- **nim**

** EMFAZA, POCZĄTEK ZDANIA,
WIĘCEJ NIŻ JEDNO DOPEŁNIENIE

Daj to tylko **mnie**!
Mnie musicie podziękować.
Musicie podziękować i **jej**, i **mnie**.

Daję to tylko **tobie**!
Tobie musimy podziękować.
Musimy podziękować i **tobie**, i **jej**.

Daj to tylko **jemu**!
Jemu musicie podziękować.
Musicie podziękować i **jej**, i **jemu**.

KONIUGACJE

Typy koniugacji

Czasowniki w języku polskim odmieniają się przez **osoby, liczby, czasy, tryby, strony** i częściowo także przez **rodzaje**. Podstawową formą czasownika jest bezokolicznik, który zwykle ma końcówkę **-ć**.

W czasie teraźniejszym wyróżniamy trzy **grupy koniugacyjne**: **I -ę, -esz; II -ę, -isz / -ysz; III -m, -sz**. Niestety, przynależność do danej grupy nie jest tak oczywista, jak np. w języku włoskim czy hiszpańskim. Nie zawsze po końcówce bezokolicznika możemy określić model koniugacji. Informację tę należy czasem sprawdzić w słowniku.

Odmieniając czasownik należy odciąć końcówkę bezokolicznika i dodać końcówki odpowiedniej koniugacji.

Koniugacja I -ę, -esz

• alternacje tematu

W koniugacji pierwszej temat czasownika często ulega alternacjom. Jednak zawsze temat pierwszej osoby liczby pojedynczej jest równy tematowi trzeciej osoby liczby mnogiej.

pisać	ić	brać
(ja) piszę	(ja) idę	(ja) biorę
(ty) piszesz	(ty) idziesz	(ty) bierzesz
on/ona/ono pisze	on/ona/ono idzie	on/ona/ono bierze
(my) piszemy	(my) idziemy	(my) bierzemy
(wy) piszecie	(wy) idziecie	(wy) bierzecie
oni/one piszą	oni/one idą	oni/one biorą

• czasowniki zakończone na -awać i -awać

Czasowniki te podlegają alternacjom: **ować:uj i awać:aj**.

studiować	wstawać
(ja) studiuję	(ja) wstaję
(ty) studiujesz	(ty) wstajesz
on/ona/ono studiuje	on/ona/ono wstaje
(my) studiujemy	(my) wstajemy
(wy) studiujecie	(wy) wstajecie
oni/one studiują	oni/one wstają

• czasowniki typu: **pić, bić, myć, żyć**

W odmianie czasowników jednosylabowych zakończonych na **-ić, -yc** pojawia się spółgłoska **-j-**.

pić
(ja) piję
(ty) pijesz
on/ona/ono pije
(my) pijemy
(wy) pijecie
oni/one piją

• czasownik **móc**

Czasownik modalny **móc** ma bezokolicznik zakończony na **-c**, w jego temacie zachodzi alternacja **g:ż**.

móc	może	możemy
(ja) możę	(my) możemy	
(ty) możesz	(wy) możecie	
on może	oni mogą	
ona może	one	
ono		

Koniugacja II -ę, -isz / -ysz

• dobór końcówek

Po spółgłoskach funkcjonalnie miękkich: **-sz, -cz, -dz, -dź, -ż, -rz** używamy końcówek: **-ysz, -y, -ymy, -ycie**. Na przykład: **slyszec**, **tańczyć**, **burzyć**. Tematy czasowników odmieniających się według wzoru **-ę / -ysz** nie podlegają alternacjom.

slyszec	slyszę	slyszymy
(ja) slyszę	(my) slyszymy	
(ty) slyszysz	(wy) slyszycie	
on slyszy	oni slyszą	
ona slyży	one	
ono		

• alternacje tematu

W koniugacji drugiej, podobnie jak w pierwszej, temat czasownika może ulegać alternacjom (dotyczy **-ę / -isz**). Tutaj również temat pierwszej osoby liczby pojedynczej jest równy tematowi trzeciej osoby liczby mnogiej.

jeździć	jeżdżę	jeżdżymy	stać
(ja) jeżdżę	(my) jeżdżymy	(ja) stoję	(my) stoiny
(ty) jeżdżisz	(wy) jeżdżycie	(ty) stoisz	(wy) stoisz
on jeździ	on jeździą	on stoi	oni stoją
ona jeździ	one	ona	one
ono		ono	

Czasowniki zakończone w bezokoliczniku na: **-pić, -bić, -wić, -fić, -nić, -mić** zachowują **-i** w pierwszej osobie liczby pojedynczej i trzeciej osobie liczby mnogiej.

Na przykład: **kupię***, **lubię**, **mówię**, **potrafię**, **uwolnię***, **karmię** (*formy dokonane)

Koniugacja III -m, -sz

• dobór końcówek

W trzeciej osobie liczby mnogiej niektóre czasowniki przyjmują końcówkę **-dzą**, na przykład **wiedzą, jedzą**.

wiedzieć	wiem	wiemy
(ja) wiem	(my) wiemy	
(ty) wiesz	(wy) wiecie	
on wie	oni wiedzą	
ona wie	one	
ono		

Niekiedy koniugację III dzieli się na dwie podgrupy ze względu na zakończenie bezokolicznika **-ać** lub **-eć** (czasowniki typu **czytam, czytasz** oraz czasowniki typu **rozumieć, rozumiesz**).

CZYTAĆ

r. męski	r. żeński	r. nijaki
(ja) czyta ł em	(ja) czyta ł am	_____
(ty) czyta ł eś	(ty) czyta ła ś	_____
on czyta ł	ona czyta ła	ono czyta ło
r. męskoosobowy		
(my) czyta ł iliśmy	(my) czyta ły śmy	
(wy) czyta ł ście	(wy) czyta ły ście	
oni czyta ł i	one czyta ły	
r. niemęskoosobowy		

MIEĆ

r. męski	r. żeński	r. nijaki
(ja) mia ł em	(ja) mia ł am	_____
(ty) mia ł eś	(ty) mia ła ś	_____
on mia ł	ona mia ła	ono mia ło
r. męskoosobowy		
(my) mia ł iliśmy	(my) mia ły śmy	
(wy) mia ł ście	(wy) mia ły ście	
oni mia ł i	one mia ły	
r. niemęskoosobowy		

UWAGA ALTERNACJA e:a!

Czasowniki typu mieć, chcieć, musieć,...

a
r. męski
I. poj.

...eć

a

r. żeński, r. nijaki
I. poj. + I. mn.

CZAS PRZESZŁY

Czas przeszły czasownika tworzymy odcinając końcówkę bezokolicznika **-ć** i dodając końcówki czasu przeszłego. Większość czasowników w czasie przeszłym ma regularną odmianę, a ich tematy nie podlegają alternacjom.

- **rodzaj czasownika**

W czasie przeszłym czasownik posiada rodzaj. W liczbie pojedynczej występuje on w trzech rodzajach: męskim, żeńskim i nijakim. Rodzaj nijaki pojawia się jedynie w trzeciej osobie. Natomiast w liczbie mnogiej wyróżniamy rodzaj męskoosobowy, kiedy wykonawcą czynności jest osoba płci męskiej lub grupa osób, w skład której wchodzi przedstawiciel płci męskiej oraz niemęskoosobowy dla pozostałych wykonawców.

- **czasownik być**

Czasownik ten w czasie przeszłym ma regularną odmianę.

I. poj.		I. mn.	
r. męski	r. żeński	r. męskoosobowy	r. niemęskoosobowy
(ja) byłem (ty) byłeś on był	(ja) byłam (ty) byłaś ona była	(my) byliśmy (wy) byliście oni byli	(my) byliśmy (wy) byliście one były

- **czasowniki zakończone na -eć**

Czasowniki zakończone w bezokoliczniku na **-eć** podlegają w czasie przeszłym alternacji **e:a**. W rodzaju męskim alternacja ta występuje tylko w liczbie pojedynczej, natomiast w żeńskim i nijakim w obu liczbach. Na przykład: **chciałem, chciałeś, chciałem, chciałaś, chciałaś, chciała, chciała, chciałaś, chciałyście, chciałyście, chciały**.

- **czasowniki nieregularne**

Czasowniki **jeść** i **iść** mają nieregularną odmianę w czasie przeszłym.

jeść

I. poj.		I. mn.	
r. męski	r. żeński	r. męskoosobowy	r. niemęskoosobowy
(ja) jadłem (ty) jadłeś on jadł	(ja) jadłam (ty) jadłaś ona jadła	(my) jadliśmy (wy) jadliście oni jadli	(my) jadliśmy (wy) jadliście one jadły

iść / pójść

I. poj.		I. mn.	
r. męski	r. żeński	r. męskoosobowy	r. niemęskoosobowy
(ja) poszedłem (ty) poszedłeś on poszedł	(ja) poszłam (ty) poszłaś ona poszła	(my) poszliśmy (wy) poszliście oni poszli	(my) poszliśmy (wy) poszliście one poszły

Uwaga! Czasownika w formie niedokonanej **iść** używamy tylko dla podkreślenia, że czynność trwała długo lub gdy podczas tej czynności zaczęła się druga.

Szliśmy tam przez dwie godziny.

Kiedy szliśmy do kina, spotkaliśmy Ewę.

Normalnie używamy formy dokonanej, czyli czasownika **pójść**.

Poszliśmy do kina.

Czy on poszedł do dentysty?

- **akcent w czasie przeszłym**

W pierwszej i drugiej osobie liczby mnogiej akcent pada na trzecią sylabę od końca. **byliśmy, byliście, byliśmy, byliście**
chcieliśmy, chcieliście, chcieliśmy, chcieliście
kupowaliśmy, kupowaliście, kupowaliśmy, kupowaliście

Określenia czasowe

Mamy dwa sposoby określania czasu w przeszłości: za pomocą słówka **temu** oraz wyrażenia **w zeszłym, w zeszły, w zeszłą...**, do których dodajemy inne określenia czasowe.

KIEDY?			TEMU
(1)	2,3,4	5,6,7, ...	
dzień tydzień miesiąc rok	dni tygodnie miesiące lata	dni tygodni miesiące lat	
<i>wczoraj, przedwczoraj</i>			
w zeszłym	tygodniu miesiącu roku	poniedziałek wtorek czwartek piątek	
w zeszły		środę sobotę niedzielę	
w zeszłą			

w zeszłym = w ostatnim = w ubiegłym

Uwaga! Nie mówimy w języku polskim **dzień temu** tylko **wczoraj**. Natomiast możemy powiedzieć **dwa dni temu** lub **przedwczoraj**.

TYP 1

będę
będziesz
będzie
będziemy
będziecie
będą

+ BEZOKOLICZNIK

będę
będziesz
będzie
będziemy
będziecie
będą

+ czytać

TYP 2

będę
będziesz
będzie

+ FORMA CZASU
PRZESZŁEGO
III osoba l. poj.

będę
będziesz
będzie

r. męski

+ czytał
+ czytał
+ czytał

r. żeński

+ czytala
+ czytala
+ czytala

r. nijaki

+ czytało

· będziemy
będziecie
będą

+ FORMA CZASU
PRZESZŁEGO
III osoba l. mn.

· będziemy
· będziecie
· będą

r. męskoosobowy

+ czytali
+ czytali

r. niemęskoosobowy

+ czytały
+ czytały

CZAS PRZYSZŁY ZŁOŻONY

Czasu przyszłego złożonego, nazywanego również niedokonanym, używamy, gdy mówimy o zaplanowanych czynnościach, które będą trwały przez określony czas w przyszłości lub będą powtarzały się w czasie. Tworzymy go za pomocą czasownika posilkowego **być** odmienionego w czasie przyszłym oraz właściwego **czasownika niedokonanego**. Mamy dwa warianty budowy tego czasu, **oba są równoprawne**.

Sposoby tworzenia

TYP 1

Jest to prostszy w tworzeniu wariant czasu przyszłego niedokonanego, w którym czasownik nazywający czynność pozostaje w bezokoliczniku.

pisać

l. poj.	l. mn.		
będę będziesz będzie	pisac	będziemy będziecie będą	pisac

TYP 2

To trudniejszy w tworzeniu wariant, gdy odmieniany czasownik podajemy w 3 osobie odpowiednio liczby pojedynczej lub mnogiej, w rodzaju zgodnym z podmiotem zdania. Dzięki temu znamy płeć wykonawcy czynności.

pisać

l. poj.	l. mn.		
będę będziesz będzie	pisac	pisac*	pisac
	pisac	pisali	pisali

* rodzaj nijaki istnieje tylko w trzeciej osobie liczby pojedynczej: **będzie pisał**

Uwaga

czasowniki modalne

W przypadku czasowników modalnych: **chcieć, móc, musieć, umieć, potrafić, woleć**, a także czasownika **isć**, zawsze używamy drugiego wariantu budowy czasu przyszłego. Przykładowo: **będę chciał, będziesz mogła, będzie musiało, będziemy umieli, będziecie potrafili, będą woleli**.

móc

l. poj.	l. mn.		
będę będziesz będzie	mogac	mogac*	mogac
	mogac	mogli	mogli

* rodzaj nijaki istnieje tylko w trzeciej osobie liczby pojedynczej: **będzie mogło**

czasownik isć

l. poj.	l. mn.		
będę będziesz będzie	isac	isac*	isac
	isac	szli	szli

* rodzaj nijaki istnieje tylko w trzeciej osobie liczby pojedynczej: **będzie szło**

więcej niż jeden czasownik w zdaniu

Jeśli w zdaniu występuje więcej niż jeden czasownik oznaczający czynność, również używamy drugiego wariantu budowy czasu przyszłego.

Wieczorem będę próbowała skontaktować się z nim jeszcze raz.

Dzieci będą uczyły się pisać bezwzrostkowo na lekcji informatyki.

Kiedy będziesz zaczynała przygotowywać obiad, zadzwoni do mnie.

Określenia czasowe

Mamy dwa sposoby określenia czasu w czasie przyszłym: za pomocą przyimka **za** oraz wyrażenia **w przyszłym, w przyszły, w przyszłą...**, do których dodajemy inne określenia czasowe.

KIEDY?

ZA	(1)	2,3,4	5,6,7, ...
	dzień tydzień miesiąc rok	dni tygodnie miesiące lata	dni tygodni miesiące lat
		<i>jutro, pojutrze</i>	
	w przyszłym	tygodniu miesiącu roku	poniedziałek wtorek czwartek piątek
	w przyszły		środę sobotę niedzię
	w przyszłą		

Uwaga! W języku polskim nie mówimy za *jeden dzień* tylko *jutro*. Natomiast możemy powiedzieć za *dwa dni* lub *pojutrze*.

ASPEKT NIEDOKONANY

RUTYNA

codziennie, zawsze, często, od czasu do czasu, rzadko, co tydzień, ...

Gdy byłem dzieckiem, codziennie wstawałem o 7:00.

PROCES W CZASIE

cały rok, dwa dni, pięć godzin, od pierwszej do drugiej, długo, ...

Od pierwszej do drugiej jadłem obiad.

AKCJE RÓWNOCZESNE

jednocześnie, w tym samym czasie, ... | ... | ...

Piliśmy kawę i rozmawialiśmy.

NIE MA REZULTATU

Wczoraj sprzątałam mieszkanie, ale jeszcze nie jest czysto.

ASPEKT DOKONANY

JEDEN RAZ

Wczoraj wstałem o 10:00.

MOMENT

bardzo szybko, nagle, ...

Szybko zjadłem obiad, bo nie miałem czasu.

AKCJE CHRONOLOGICZNE

najpierw ..., potem ...

Najpierw wypiliśmy kawę, a potem porozmawialiśmy.

JEST REZULTAT

Wczoraj posprzątałam mieszkanie i nareszcie jest czysto.

UWAGA: nie decydują o aspekcie słowa typu: *wczoraj, w piątek, rok temu, o 20:00, ...*
CZASOWNIKI: *być, mieć, mieszkać, pracować, studiować* mają tylko formę niedokonaną.

ASPEKT W CZASIE PRZESZŁYM

W języku polskim istnieje **kategoria aspektu**. Prawie wszystkie czasowniki występują w dwóch formach aspektowych: **niedokonanym** i **dokonanym**. Z aspektem niedokonanym mamy do czynienia w czasie przeszłym, terazniejszym i przyszłym. Natomiast aspekt dokonany występuje tylko w czasie przeszłym i przyszłym.

■ Aspekt niedokonany

W czasie przeszłym **aspektu niedokonanego** używamy dla wyrażenia czynności powtarzającej się, trwającej przez jakiś okres; czynności, która nie została skończona (nie przyniosła rezultatu) oraz dla dwóch lub więcej równoczesnych czynności.

■ Określenia czasu

• czynność powtarzająca się

codziennie, zawsze, zwykle, często, czasem, rzadko, nigdy
co 5 minut, co trzy godziny, co dwa dni, co tydzień, co miesiąc, co rok
raz dziennie, dwa razy w tygodniu, trzy razy w miesiącu, pięć razy w roku
systematycznie, regularnie, ciągle

W zeszłym roku **codziennie** uczyłem się polskiego.

Wczoraj czekałem na ważną wiadomość i **co 10 minut** sprawdzałem konto mailowe.

Oni dzwonili do nas **dwa razy w tygodniu**.

Ewa **regularnie** chodziła na siłownię.

• czynność trwająca przez określony czas

(przez) cały dzień, cały tydzień, cały miesiąc, cały rok
(przez) kilka sekund, pięć minut, kwadrans, dwie godziny
(przez) całe popołudnie, cały wieczór, całą noc, całą dobę, cały weekend
(przez) całe lato, całą zimą, cały marzec, cały maj
od poniedziałku do piątku, od dwunastej do piętnastej
kiedy byłem dzieckiem, kiedy mieszkałem w Polsce, podczas wakacji
długo, krótko, przez moment

Cały rok malował ten obraz.

Tańczyliśmy przez całą noc.

Przez całe lato jeździłam do pracy rowerem.

Od pierwszej do drugiej dzieci grały w szachy.

Kiedy byliśmy na urlopie, spacerowaliśmy i czytaliśmy książki.

Wczoraj Piotr **bardzo długo** słuchał muzyki.

• czynności równoczesne (niedokonane)

jednocześnie, równocześnie, w tym samym czasie

..... i,, oraz

kiedy ja, on

podczas gdy my, oni

Wczoraj **powtarzałam** słownictwo i **jednocześnie** ćwiczyłam nową gramatykę.

Gotowałam obiad i **w tym samym czasie** **śluchałam** radia.

Kiedy ja gotowałam, on **sprzątał**.

Podczas gdy studenci **pisali** test, **nauczyciel sprawdzał** zadania domowe.

■ Aspekt dokonany

W czasie przeszłym **aspektu dokonanego** używamy dla wyrażenia czynności jednorazowej, krótkotrwałej, zakończonej (jest widoczny rezultat), a także dla dwóch lub więcej czynności dokonanych następujących po sobie.

■ Określenia czasu

Określenia czasu dla aspektu dokonanego nie są tak rozbudowane jak dla niedokonanego. Często nie występuje żadne określenie wskazujące na aspekt. Zwykle o aspekcie dokonanym decydują:

• określenia podkreślające krótkotrwałość czynności lub jej rezultat

już, w końcu, nareszcie, wreszcie, nagle, natychmiast, bardzo szybko

Wczoraj **nareszcie** skończyłam ten projekt.

W końcu to zrobiliśmy.

Zjedliśmy szybko obiad i poszliśmy na spacer.

• określenia wskazujące na czynność jednorazową

raz w życiu, jeden raz, tylko raz

Spróbowałem tylko raz i więcej tego nie zrobię.

Raz w życiu zrobiłem coś inaczej niż wszyscy.

① Nigdy może również łączyć się z czasownikami dokonanymi.

Nigdy cię nie okłamałem!

ASPEKT NIEDOKONANY

być + bezokolicznik
forma czasu przeszłego III os.

RUTYNA

codziennie, zawsze, często, od czasu do czasu, rzadko, co tydzień, ...

Na wakacjach codziennie będę wstawać o 10:00.

PROCES W CZASIE

cały rok, dwa dni, pięć godzin, od pierwszej do drugiej, długo, ...

Od pierwszej do drugiej będę gotować obiad.

AKCJE RÓWNOCZESNE

jednocześnie, w tym samym czasie, ... i ..., ...

Będziemy pić kawę i rozmawiać.

NIE MA REZULTATU

Jutro będę sprzątać mieszkanie.

ASPEKT DOKONANY

normalna koniugacja

JEDEN RAZ

Jutro wstanę o 05:00, bo mam samolot.

MOMENT

bardzo szybko, nagle, ...

Szybko ugotuję obiad, bo szkoda mi czasu.

AKCJE CHRONOLOGICZNE

najpierw ..., potem ...

Najpierw wypijemy kawę, a potem porozmawiamy.

JEST REZULTAT

Jutro posprzątam całe mieszkanie i nareszcie będzie czysto.

UWAGA: nie decydują o aspekcie słowa typu: *jutro, w piątek, za rok, o 20:00, ...*

ASPEKT W CZASIE PRZYSZŁYM

■ Aspekt niedokonyany

W czasie przyszłym **aspektu niedokonanego** używamy dla wyrażenia czynności, która będzie powtarzać się w czasie, trwać jakiś okres; czynności, której rezultat nie będzie widoczny, bo nie zostanie skończona oraz dla dwóch lub więcej równoczesnych czynności niedokonyanych.

■ Określenia czasu

- **czynność powtarzająca się**

codziennie, zawsze, zwykle, często, czasem, rzadko, nigdy
co 5 minut, co trzy godziny, co dwa dni, co tydzień, co miesiąc, co rok
raz dziennie, dwa razy w tygodniu, trzy razy w miesiącu, pięć razy w roku
systematycznie, regularnie, ciągle

Codziennie będą wstawać wcześniej rano.

Jutro co 10 minut będą sprawdzała konto mailowe.

Oni będą dzwoniли do mnie **dwa razy w tygodniu**.

W przyszłym roku **systematycznie** będą uczył się polskiego.

- **czynność trwająca przez określony czas**

(przez) cały dzień, cały tydzień, cały miesiąc, cały rok

(przez) kilka sekund, pięć minut, kwadrans, dwie godziny

(przez) całe popołudnie, cały wieczór, całą noc, całą dobę, cały weekend

(przez) całe lato, całą zimę, cały marzec, cały maj

od poniedziałku do piątku, od dwunastej do piętnastej

kiedy będą na urlopie, kiedy będą mieszkał w Polsce, podczas wakacji

długo, krótko, przez moment

Cały rok będą mieszkać w Polsce.

Przez całą noc będziemy kończyć ten projekt.

Przez całe lato będziesz jeździć do pracy rowerem.

Od poniedziałku do piątku będziecie chodzić do szkoły.

Kiedy będziemy na urlopie, będziemy spacerować i czytać książki.

- **czynności równoczesne (niedokonyane)**

jednocześnie, równocześnie, w tym samym czasie

..... i oraz

kiedy ja, on

podczas gdy my, oni

Jutro będziemy powtarzać słownictwo i **jednocześnie** ćwiczyć nową gramatykę.

Będę gotować obiad i (w tym samym czasie) słuchać radia.

Kiedy ja będę gotowała, **ty** będziesz sprzątał.

Podczas gdy studenci będą pisali test, **nauczyciel** będzie sprawdzał zadania.

■ Aspekt dokonany

W czasie przyszłym **aspektu dokonanego** używamy dla wyrażenia czynności jednorazowej, krótkotrwałej, którą planujemy zakończyć (będzie widoczny rezultat), a także dla dwóch lub więcej czynności dokonanych następujących po sobie.

■ Określenia czasu

Określenia czasu dla aspektu dokonanego nie są tak rozbudowane jak dla niedokonanego. Często nie występuje żadne określenie wskazujące na aspekt. Zwykle o aspekcie dokonywanym decydują:

- **określenia podkreślające krótkotrwałość czynności lub jej rezultat**

już, w końcu, nareszcie, wreszcie, nagle, natychmiast, bardzo szybko

Dzisiaj nareszcie skończę ten projekt.

Mam nadzieję, że w końcu to zrobisz.

Zjemy szybko obiad i pójdziemy na spacer.

- **określenia wskazujące na czynność jednorazową**

raz w życiu, jeden raz, tylko raz

Nigdy nie grałem w gry hazardowe. Spróbuję, ale tylko raz.

Raz w życiu zrobię coś inaczej niż wszyscy.

- ① **Nigdy** może również łączyć się z czasownikami dokonywanymi.

Nigdy cię nie okłamię!

Aspekt a typ czasu przyszłego

Aspekt odpowiada typowi czasu przyszłego. Czas przyszły złożony wyraża aspekt niedokonyany (tworzenie - patrz tab. 21), natomiast czas przyszły prosty – aspekt dokonany. Jego budowa jest identyczna z budową czasu teraźniejszego (końcówki są identyczne), natomiast tworzymy go wyłącznie od czasowników dokonanych, które nie mogą występować w czasie teraźniejszym.

przezczytać

(ja) przezczytam
(ty) przezczytasz
on przezczyta
ona
ono

(my) przezczytamy
(wy) przezczytacie
oni przezczytają
one

zrobić

(ja) zrobię
(ty) zrobisz
on zrobi
ona
ono

(my) zrobimy
(wy) zrobicie
oni zrobią
one

CZASOWNIKI NIEDOKONANE	CZASOWNIKI DOKONANE
czekać	poczekać
czytać	przeczytać
dawać	dać
dostawać	dostać
dziękować	podziękować
dzwonić	zadzwonić
gotować	ugotować
iść	pójść
jechać	pojechać
jeść	zjeść
kończyć	skończyć
kupować	kupić
lubić	polubić
myć	umyć
odwiedzać	odwiedzić
otwierać	otworzyć
pamiętać	zapamiętać
pić	wypić
pisać	napisać
płacić	zapłacić
podobać się	spodobać się
pomagać	pomóc
powtarzać	powtórzyć
prosić	poprosić
przepraszać	przeprosić
pytać	spytać
robić	zrobić
rozumieć	zrozumieć
spotykać się	spotkać się
szukać	poszukać
uczyć się	nauczyć się
umawiać się	umówić się
wracać	wrócić
zaczynać	zacząć
zamawiać	zamówić
zamykać	zamknąć
zapraszać	zaprosić
zwiedzać	zwiedzić
zostawać	zostać

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

NIEREGULARNE PARY ASPEKTOWE

CZASOWNIKI NIEDOKONANE

CZASOWNIKI DOKONANE

brać

wziąć

mówić

powiedzieć

oglądać

obejrzeć

widzieć

zobaczyć

kłaść

położyć

wkładać

włożyć

znajdować

znaleźć

CZASOWNIKI WYSTĘPUJĄCE TYLKO W FORMIE NIEDOKONANEJ

być

mieć

mieszkać

móc

musieć

woleć

pracować

studiować

wiedzieć

znać

żyć

		ASPEKT NIEDOKONANY			ASPEKT DOKONANY		
		RAZ, TERAZ, ZARAZ	ZAWSZE, ZWYKLE, CZĘSTO	WZORAJ, JUTRO			
dziś		ić idę, idziesz szedłem, szedłeś* będę szedł**	chodzić chodzę, chodzisz chodziłem, chodziłeś będę chodził	pójść ----- poszedłem, poszedłeś*** pójdę, pójdiesz			
wczoraj		jechać jadę, jedziesz jechałem, jechałeś będę jechał	jeździć jeżdżę, jeździsz jeździłem, jeździłeś będę jeździł	pojechać ----- pojechałem, pojechałeś pojadę, pojedziesz			
jutro		lecieć lecę, lecisz leciałem, leciałeś będę leciał	latać lataam, lataasz latałem, latałeś będę latał	polecieć ----- poleciałem, poleciałeś polecę, polecisz			
		pływać płynę, płyniesz płynąłem, płynąłeś będę płynął	pływać pływam, pływasz płynąłem, płynąłeś będę płynął	popłynąć ----- popłynąłem, popłynąłeś popłynę, popłyniesz			

Uwaga na formy rodzaju żeńskiego: *szłam, szłaś / **będę szła / ***poszłam, poszłaś

CZASOWNIKI RUCHU 1

Czasowniki ruchu to osobna grupa, której wspólną cechą, oprócz semantycznej, jest istnienie trzech form każdego czasownika: niedokonanej, dokonanej i iteratywnej oznaczającej powtarzalność, wielokrotność danej czynności. Do najczęściej używanych czasowników ruchu należą **iść**, **chodzić**, **pójść** i **jechać**, **jeździć**, **pojechać** oraz te, które zostały utworzone na ich bazie.

■ iść, chodzić, pójść

Czasowników tych używamy, kiedy mówimy o poruszaniu się pieszo, a także gdy mówimy o ogólnych atrakcjach: kinie, teatrze, filharmonii, imprezie itd. (*idę do kina*, *często chodzimy do teatru*, *pójdę na koncert*). *Iść* i *chodzić* to formy niedokonane, a *pójść* ma aspekt dokonany.

- **iść**
Formy tej używamy dla czynności jednorazowej niedokonanej lub takiej, która odbywa się teraz albo odbędzie się w najbliższej przyszłości.

*Dzisiaj idę do szkoły razem z siostrą.
Nie mogę teraz rozmawiać, bo idę ruchliwą ulicą i nic nie słyszę.
Po południu idę odwiedzić chorą koleżankę.*

- **chodzić**
Formy tej używamy dla wyrażenia czynności powtarzającej się, rutynowej. Często występuje ona z określeniami czasu: *zawsze*, *zwykle*, *... nigdy*.

*Ona chodzi do szkoły podstawowej.
On codziennie chodzi na spacer.
Nigdy tam nie chodzi.*

- **pójść**
Formy dokonanej używamy dla wyrażenia czynności jednorazowej, krótkotrwałej, którą zakończyliśmy lub planujemy zakończyć (będzie widoczny rezultat).

*Tato poszedł do sklepu i kupił chleb.
Pójdziemy do znajomych, wrócimy przed północą.
Pójdę do biblioteki i wypożyczę tę książkę.*

■ jechać, jeździć, pojechać

Czasowników tych używamy, kiedy mówimy o poruszaniu się za pomocą środków transportu lub gdy cel naszej drogi jest odległy (*jadę do Gdańska*, *jedziemy w daleką podróż*). *Jechać* i *jeździć* to formy niedokonane, a *pojechać* ma aspekt dokonany.

- **jechać**
Formy tej używamy dla czynności jednorazowej lub takiej, która odbywa się teraz albo ma mieć miejsce w najbliższej przyszłości.

*Dzisiaj jadę do szkoły tramwajem.
Nie mogę teraz rozmawiać, bo jadę pociągiem i nic nie słyszę.
Jadę w weekend w góry.*

- **jeździć**

Formy tej używamy dla wyrażenia czynności powtarzającej się, rutynowej. Często występuje ona z określeniami czasu: *zawsze*, *zwykle*... *nigdy*.

*W wakacje jeździmy na wies.
Zwykle jeżdżę do szkoły autobusem.*

- **pojechać**

Formy dokonanej używamy dla wyrażenia czynności jednorazowej, krótkotrwałej, którą zakończyliśmy lub planujemy zakończyć (będzie widoczny rezultat).

*Pojechałem do Warszawy i obejrzałem tę wystawę.
Pojeździliśmy na wakacje i wróciliśmy wypoczęci.*

■ lecieć, latać, polecieć

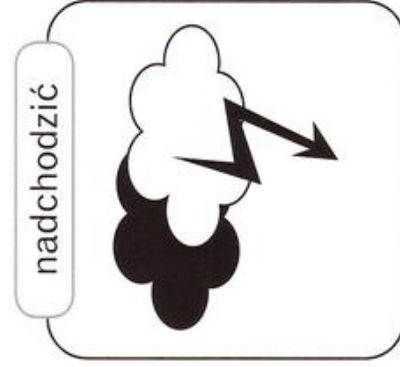
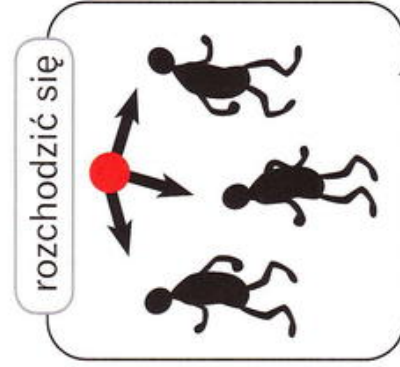
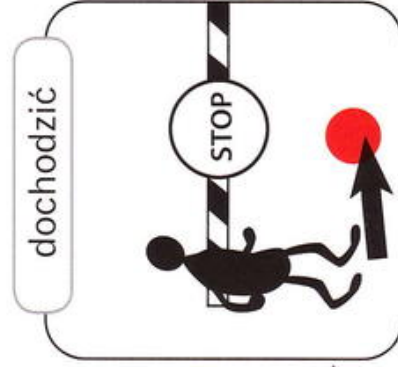
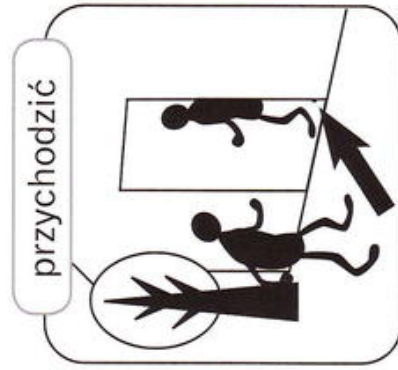
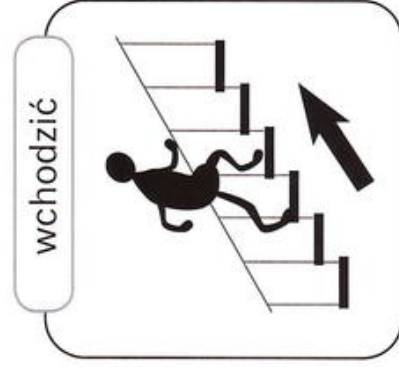
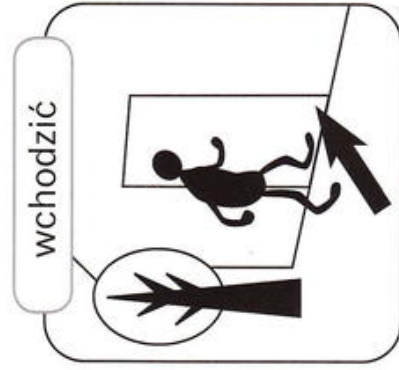
Czasowniki te oznaczają poruszanie się w powietrzu. Mogą odnosić się do ptaków, owadów lub ludzi, którzy poruszają się za pomocą środków transportu (*samolotem*, *helikopterem*, *łodzią*, *balonem* itd.). W mowie potocznej czasowniki te są używane, kiedy ktoś lub coś szybko się porusza, idzie lub biegnie. Zasady ich użycia są analogiczne do omówionych już zasad stosowania czasowników: *iść*, *chodzić*, *pójść*.

*Muszę wyłączyć komórkę, bo lecę samolotem.
On często lata tanimi liniami i korzysta z różnych promocji.
Może kiedyś polecimy do Ameryki.
Lecę do domu, bo jest bardzo późno.*

■ płynąć, pływać, popłynąć

Czasowniki te oznaczają poruszanie się po wodzie. Odnoszą się zarówno do fizycznego wykonywania czynności pływania, jak i poruszania się za pomocą środków transportu (*statkiem*, *promem*, *jachtem*, *łódką* itd.). Używamy ich analogicznie do czasowników: *iść*, *chodzić*, *pójść*.

*Płyniemy jachtem przez Kanał Augustowski.
Uwielbiam pływać w morzu.
Jutro popłynę na drugi brzeg jeziora.*

CZASOWNIKI RUCHU 2

■ Czasowniki ruchu tworzone na bazie *iść*

Czasowniki te budujemy zawsze według tej samej reguły. Dodajemy odpowiedni prefiks do podstawowej odmiany *iść*, przy czym zawsze następuje alternacja i:j.

idę idziesz idzie idziemy idziecie idą	↑ prefiks +	...idę ...idziesz ...idzie ...idziemy ...idziecie ...idą
---	----------------	---

pójść	wyjsść	wejść	zejść	przyjsść	przejść	dojść
pójdę	wyjdę	wejdę	zejdę	przyjdę	przejdę	dojdę
pójdiesz	wyjdiesz	wejdiesz	zejdziesz	przyjdiesz	przejdiesz	dojdiesz
pójdzie	wyjdzie	wejdzie	zejdzie	przyjdzie	przejdzie	dojdzie
pójdziemy	wyjdziemy	wejdziemy	zejdziemy	przyjdziemy	przejdziemy	dojdziemy
pójdziecie	wyjdziecie	wejdziecie	zejdziecie	przyjdziecie	przejdziecie	dojdziecie
pójdą	wyjdą	wejdą	zejdą	przyjdą	przejdą	dojdą

Czas przeszły tych czasowników tworzymy na bazie nieregularnej formy przeszłej czasownika *iść*. Uwaga na redukcję -e w rodzaju męskim w liczbie pojedynczej.

pójść	po	po			
wyjsść	wy	wy			
wejść	w	we			
zejść	z	ze			
przyjsść	przy	przy			
przejść	prze	prze			
dojść	do	do			
odejść	od	ode			
podejść	pod	pode			
rozejść	roz	roze			
nadejść	nad	nade			
			I. poj.	I. poj.	I. mn.
			szedłem	sziłam	szyliśmy
			szedłeś	sziłaś	szyście
			szedł	sziła	szy

■ Czasowniki ruchu tworzone na bazie *chodzić*

Czasowniki te tworzymy bardzo regularnie, dodając do podstawowej odmiany *chodzić* odpowiedni prefiks. Czas przeszły tworzymy od nich standardowo (*wychodziłem itd.*).

wychodzić	wchodzić	dochodzić	schodzić	przychodzić	przechodzić
wychodzę	wchodzę	dochodzę	schodzę	przychodzę	przechodzę
wychodzisz	wchodzisz	dochodzisz	schodzisz	przychodzisz	przechodzisz
wychodzi	wchodzi	dochodzi	schodzi	przychodzi	przechodzi
wychodzimy	wchodzimy	dochodzimy	schodzimy	przychodzimy	przechodzimy
wychodzicie	wchodzicie	dochodzicie	schodzicie	przychodzicie	przechodzicie
wychodzą	wchodzą	dochodzą	schodzą	przychodzą	przechodzą

■ Ruch bez określonego kierunku

Jeżeli ruch nie odbywa się w określonym kierunku, to używamy formy iteratywnej czasownika, która to forma tutaj nie oznacza powtarzalności. Interesujące jest, że w przypadku form wyrażających ruch bezkierunkowy, możemy utworzyć od nich osobny aspekt dokonany.

Agnieszka chodzi po Starym Mieście i robi zdjęcia.

Agnieszka pochodziła po Starym Mieście i zrobiła ładne zdjęcia.

Jutro pochodzę po sklepach, żeby kupić ojcu prezent.

Dzieci biegają po parku.

Dzieci pobiegały po parku i wróciły do domu.

Niech dzieci pobiegają po ogrodzie przed kolacją.

Adaś jeździ na rowerze przed domem.

Adaś pojeździł na rowerze, a potem z apetytem zjadł obiad.

W weekend Marek pojeździł po okolicy, może znajdzie jakiś dom na sprzedaż.

Doroła pływa w jeziorze.

Doroła popływała w jeziorze, a teraz opala się na brzegu.

Skończyła się burza, idę popływać w jeziorze.

PRZYKŁAD	
----- pisz! niech pisze!	piszmy! piszcie! niech piszą!
----- mów! niech mówi!	mówmy! mówcie! niech mówią!
----- czytaj! niech czyta!	czytajmy! czytajcie! niech czytają!

KONIUGACJA 1 -ę, -esz	regularnie	piszesz → pisz!
	alternacje	wytrzesz → wytrzesz → wytrzesz + uj !
		weźmiesz → weźmi- esz → weź!
	zadajesz → zadaj- esz → zadaj uj !	
KONIUGACJA 2 -ę, -isz / -ysz	regularnie	mówisz → mów!
	alternacje	chodzisz → chodz- isz → chodz ź !
		robisz → rob- isz → rob !
	zapomnisz → zapomn- isz → zapomn + ij !	
KONIUGACJA 3 -m, -sz	regularnie	czytaj- ę → czytaj!

TRYB ROZKAZUJĄCY

Tryb rozkazujący wyraża **polecenie, rozkaz, zakaz, życzenie** lub **prośbę**. Tworzymy go od czasowników dokonanych i niedokonanych.

• funkcje

polecenie Otwórzcie książki na stronie 34.
nakaz Niech pan to zrobi natychmiast!
zakaz Niech pani nie parkuje tutaj!
życzenie Wypoczywajcie i bawcie się dobrze!
prośba Zostań ze mną!
apel Chrońmy środowisko!

• tworzenie

Bazą dla form trybu rozkazującego jest **temat czasu teraźniejszego**. Dla czasowników z **I i II koniugacji** (-ę, -esz; -ę, -isz/-ysz) temat znajdujemy po odcięciu końcówki **2 osoby liczby pojedynczej**. Natomiast dla czasowników **III koniugacji** (-m, -sz) po odcięciu końcówki **3 osoby liczby mnogiej**. Formy trybu rozkazującego tworzymy dla wszystkich osób z wyjątkiem pierwszej osoby liczby pojedynczej.

• końcówki

.....	-my
o, -ij/-yj	-cie
niech + 3 os. l. poj.	niech + 3 os. l. mn.

Druga osoba liczby pojedynczej trybu rozkazującego jest równa tematowi, czyli ma końcówkę zerową **-o**. Czasem po niektórych grupach spółgłoskowych może się pojawić końcówka **-ij / -yj**.

I i II koniugacja: *pisze, tańczę, zapominij, umyj*

III koniugacja: *kochaję, umieję*

Pierwszą osobę liczby mnogiej tworzymy przez dodanie do formy 2 os. l. poj. końcówki **-my**.

piszmy, kochajmy, zapomnijmy

Drugą osobę liczby mnogiej tworzymy przez dodanie do formy 2 os. l. poj. końcówki **-cie**.

piszcie, kochajcie, zapomnijcie

Trzecią osobę liczby pojedynczej i mnogiej tworzymy przez dodanie partykuły **niech** do standardowej formy czasownika w tych osobach.

niech pan pisze, niech pan zapomni
niech państwo piszą, niech państwo zapomną

Niekiedy za pomocą partykuły *niech* tworzy się również formę **pierwszej osoby liczby pojedynczej**. Robi się to zazwyczaj w celach stylistycznych (*Niech ja go tylko spotkam!*).

• alternacje

o:ó robisz - rób si:ś prosisz - proś
stoisz - stój zi:ż wozisz - woź
ci:ć płacisz - plać ni:ń płyniesz - płyn
dzi:dź chodzisz - chodź

Mimo odcięcia końcówki **-isz**, spółgłoski palatalne nadal zostają miękkie i dlatego w zapisie musi pojawić się zmiękczenie (*ć, dź, ś, ź, ń*). Jeśli po odcięciu innej końcówki na końcu słowa po spółgłosce palatalnej zostaje **-i**, to również musimy ją zapisać w formie krótkiej (*płyniesz - płyn*) lub dodać **-j** (*biegniesz - biegnij*). Czasem temat czasownika ulega poszerzeniu (*zadajesz - zadawaj*) lub redukcji (*wezmiesz - weź*).

• formy fakultatywne

Zdarza się, że czasownik ma dwie formy oboczne trybu rozkazującego.

spójrzj - spojrz
napelnij - napełń

• formy przeczące

Po przeczeniu w trybie rozkazującym zwykle używamy form niedokonanych czasownika.

Zrób to! → *Nie rób tego!*
Kup te jabłka! → *Nie kupuj tych jabłek!*
Zamknijcie okno! → *Nie zamykajcie okna!*
Niech pani to otworzy! → *Niech pani tego nie otwiera!*

Uwaga

Tryb rozkazujący jest bezpośredni i przez to może brzmieć dość niegrzecznie. Dlatego w sytuacjach oficjalnych lepiej używać formy grzecznościowej *proszę* + *bezokolicznik* lub formy trybu rozkazującego złagodźić przez dodanie *proszę*.

Niech pan otworzy okno! → *Proszę otworzyć okno!*
Niech pani siada! → *Proszę usiąść!*
Niech państwo zaczekają! → *Proszę zaczekać!*

Kiedy w trybie rozkazującym dla wyrażenia nakazu używamy czasownika niedokonanego, w niektórych sytuacjach może to sygnalizować zniecierpliwienie nadawcy i być traktowane jako ponaglanie adresata.

Otwieraj okno! *Zamykaj te drzwi!* *Kupuj ten chleb!*

Formy neutralne to formy dokonane.

Otwórz okno! *Zamknij drzwi!* *Kup chleb!*

BYĆ

r. męski	r. żeński	r. nijaki
byłbym	byłabym	byłobyśmy
byłbyś	byłabyś	byłobyście
byłiby	byłaby	byłoby

MÓC

r. męski	r. żeński	r. nijaki
mógłbym	mogłabym	mogłobyśmy
mógłbyś	mogłabyś	mogłobyście
mogliby	mogliaby	mogliby

CHCIEĆ

r. męski	r. żeński	r. nijaki
chciałbym	chciałabym	chciałobyśmy
chciałbyś	chciałabyś	chciałobyście
chciałby	chciałaby	chciałoby

TRYB WARUNKOWY

Tryb warunkowy, zwany inaczej przypuszczającym, mówi o czynności hipotetycznie możliwej, wyraża prośbę, życzenie. Służy do wypowiedziania hipotez i przypuszczeń, a także do budowy zdań warunkowych. Tworzymy go od czasowników niedokonanych i dokonanych.

• funkcje

- prośba**
Chciałabym pojechać w daleką podróż.
Zrobiłbyś porządek w pokoju!
Umiałbyś to zrobić?
- złagodzony rozkaz**
Napisałabym ten test lepiej niż ty.
Myślę, że mógłbym to zrobić.
- wątpliwość**
Mógłbyś wreszcie skończyć ten projekt.
- hipotezy i przypuszczenia**
Gdybym wygrał ten konkurs, pojechałbym do Paryża.
Zadzwoniłbym, gdybym nie zgubił komórki.
- możliwość**
Aby rozpocząć pracę w naszej firmie, musiałbyś pan przejść miesięczne szkolenie.
- sugestia**
- tworzenie zdań warunkowych**

• tworzenie

Bazą dla trybu warunkowego jest forma **3 osoby liczby pojedynczej** bądź **mnogiej czasu przeszłego**, do których dodajemy odmianioną partykułę **by**. Formy trybu przypuszczającego tworzymy dla wszystkich osób.

• końcówki

(ja)	bym	(my)	byśmy
(ty)	byś	(wy)	byście
on/ona/ono	by	oni/one	by

- partykuła by** może występować samodzielnie, stawiamy ją wówczas przed czasownikiem i piszemy osobno.

Chętnie **bym** kupił nowy samochód.

Czy wy **byście** chcieli pojechać z nami?

Ty **byś** na pewno to zrobił lepiej!

• spójniki

Partykułę **by** łączy się również ze spójnikami, piszemy ją wówczas łącznie (gdybym, jeśliśbyś, jeźliśby, jakbyśmy).

Gdybym miała samochód, to nie musiałabym chodzić na piechotę.
Jeśliśbyśmy zdążyli na autobus, nie musielibyśmy jechać taksówką.
Jeźliśbyś przyszedł wcześniej, dostałbyś deser.

Jakbyście zrobili zadanie domowe, nie mielibyście problemu.

Wszystkie powyższe zdania można również przekształcić.

*Jeśli miałabym samochód, to nie musiałabym chodzić na piechotę.
Jeśli zdążylibyśmy na autobus, nie musielibyśmy jechać taksówką.
Jeżeli przyszedłbyś wcześniej, dostałbyś deser.
Jak zrobilibyście zadanie domowe, nie mielibyście problemu.*

• formy nieosobowe

W połączeniach z formami nieosobowymi partykułę **by** piszemy osobno.

można **by**
trzeba **by**
warto **by**

• akcent

Ponieważ partykuła **by** w połączeniu z czasownikiem jest **nieakcentowana**, to w trybie przypuszczającym akcent może padać na **trzecią** lub nawet **czwartą sylabę** od końca.

akcent na trzecią sylabę:

(ja) napisałabym, przeczytałabym, napisałabym, przeczytałabym

(ty) kupiłbyś, zrozumiałbyś, kupiłabyś, zrozumiałabyś

(on) obejrzałby, zamówiłby

(ona, ono) obejrzałaby, zamówiłaby, obejrzałoby, zamówiłoby

(oni, one) mogliliby, zrobililiby, mogliliby, zrobililiby

akcent na czwartą sylabę:

(my) chcielilibyśmy, powtórzlibyśmy, chcielilibyśmy, powtórzlibyśmy

(wy) otworzylibyście, poczekajlibyście, otworzylibyście, poczekajlibyście

Formy grzecznościowe

Formy trybu przypuszczającego są używane w zwrotach grzecznościowych. Prośby możemy formułować na wiele sposobów, nie tylko przy użyciu czasowników modalnych. Sama forma trybu warunkowego sprawia, że wypowiedź jest grzeczna.

Czy mógłby pan zamknąć okno?

Czy mogłaby pani powtórzyć?

Mógłbyś mi to podać?

Mogłabyś zadzwonić później?

Chciałbym zarezerwować pokój.

Chcielibyśmy prosić o pomoc.

Czy byłby pan tak uprzejmy i skasował mi bilet.

Czy byłaby pani tak miła i pomogła mi.

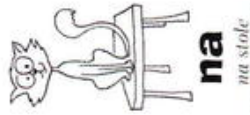
Zrobiłbyś coś dla mnie?

Kupilibyście chleb?

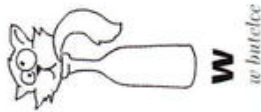
Pomogłabyś mi z tym zadaniem?

Odwiedziłabyś babcię?

+ MIEJSCOWNIK

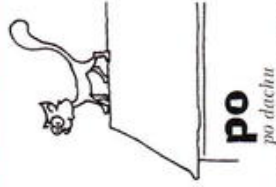
na
na stole

w
w butelce

przy
przy lampie

po
po dachu

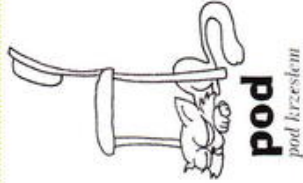
+ NARZĘDNIK

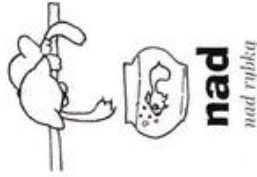
przed
przed domem

za
za drzewem

pod
pod krzesłem

nad
nad rybką

między
między butelkami

+ DOPELNIACZ

obok = koło
obok siebie / koło kota psa

na wprost
na wprost siebie

naprzeciwko
kot naprzeciwko psa

wzdłuż
wzdłuż linii

PRZYIMKI STATYCZNE

Przyimki statyczne określają położenie osoby lub przedmiotu, łączą się z **miejscownikiem**, **narzędnikiem** lub **dopełniaczem**.

Pytania

Przyimki statyczne łączą się z pytaniami **gdzie?** oraz z pytaniami przypadków, z którymi wchodzi w związek.

gdzie?
na czym?
w czym?
przy czym?
po czym?

Gdzie mieszkacie?
Na czym leży książka?
W czym pijesz herbatę?
Przy czym siedzi pies?
Po czym spaceruje kot?

MIEJSCOWNIK

przed czym?
za czym?
nad czym?
pod czym?
między czym?

Przed czym stoisz?
Za czym siedziało dziecko?
Nad czym wisi lampa?
Pod czym śpi kot?
Między czym a czym stoi fotel?

NARZĘDNIK

obok czego?
koło czego?
naprzeciwko czego?
na wprost czego?
wzdłuż czego?

Obok czego zaparkowałeś?
Koło czego wisi plakat?
Naprzeciwko czego jest kawiarnia?
Na wprost czego są drzwi?
Wzdłuż czego stoi regał?

DOPEŁNIACZ

Wszystkie te pytania mogą występować również z zaimkiem **kto**.

Przy kim zatrzymał się profesor?
Przed kim stoisz?
Między kim a kim siedziałś w kinie?
Obok kogo siedziałś na egzaminie?
Naprzeciwko kogo stoi Marcin?
U kogo była Ewa?

obok, koło

Przyimki **obok** i **koło** mają identyczne znaczenie. Często zamiast tych przyimków używamy przysłówków: **blisko**, **niedaleko**.

na wprost, naprzeciwko

Przyimki **na wprost** i **naprzeciwko** również mają bardzo zbliżone znaczenie, ale należy pamiętać, że **na wprost** zwykle występuje w funkcji przyimka dynamicznego. *Usiądź na wprost mnie.*

Tylko w nielicznych kontekstach przyimek **na wprost**, występuje w funkcji przyimka statycznego.

Łazienka jest na wprost.

Zawodnicy stoją na wprost siebie.

Najczęściej dla określenia położenia używamy przyimka **naprzeciwko**.

u

Przyimka **u** używamy, kiedy informujemy, że ktoś lub coś znajduje się u innej osoby. Łączy się on z dopełniaczem. Stosujemy go również, gdy mówimy o punktach usługowych, w których nazwie jest osoba wykonująca usługę (u szewca, u optyka). Przyimek **u** często jest wykorzystywany w nazwach restauracji, kawiarni czy sklepów, oznacza wtedy zwykle imię właściciela.

Byliśmy na obiedzie u rodziców.

W Łodzi nocowałam u koleżanki.

Byłam u krawca skrócić spodnie.

W barze „U Babci Maliny” są najlepsze obiady.

wyłosowe e

Niektóre przyimki mają dwie formy. Kiedy słowo po przyimku zaczyna się od grupy spółgłoskowej, do przyimka dodajemy **e**, które ułatwia wymowę. Najczęściej formy te występują przed zaimkiem osobowym.

we
nade
pode
przede

we mnie, we Francji
nade mną
pode mną
przede mną, przede wszystkim

Przykłady

na, w, przy, po

+ MIEJSCOWNIK

Książka leży na stole.
Jestem na basenie.
Spotkał się na kawie.
Tańczyliśmy na imprezie.

Mieszkamy we Francji.
Byli w domu.
Spotkałam go w górach.
Ubrania wiszą w szafie.

Student stoi przy tablicy.
Krzeseło stoi przy biurku.
Przy domu rosną róże.
Siedział przy mnie.

Kot chodzi po dachu.
Dzieci biegały po parku.
Auta jeżdżą po ulicy.
Nie skacz po mnie!

przed, za, nad, pod, między

+ NARZĘDNIK

Auto jest przed domem.
Stałam przed panem.
Usiadł przede mną.

Ogród jest za domem.
But leżał za kanapą.

Lampa wisi nad stołem.
Samolot leciał nad górami.

Pies śpi pod stołem.
Gazeta leżała pod drzwiami.

Okulary leżą między książkami.

Dziecko stało między ojcem a matką.

obok, koło, naprzeciwko, na wprost, wzdłuż, u

+ DOPEŁNIACZ

Kościół jest obok poczty.
Mogę usiąść obok ciebie?
Pies śpi obok kota.

Kot śpi koło psa.
Dzieci bawią się koło domu.

Mieszkam naprzeciwko kościoła.

Naprzeciwko banku zbudowano hotel.

Siedzę na wprost ciebie.
Stał na wprost drzwi.

Dzieci siedzą wzdłuż ściany.
Domy stoją wzdłuż drogi.

Byłam u Adama.
Mieszkam u babci.

	 DOKAD?	 GDZIE?	 SKĄD?
MIASTO KRAJ BUDYNEK	do + DOPEŁNIACZ do Warszawy do Polski do kina	w + MIEJSCOWNIK w Warszawie w Polsce w kinie	z + DOPEŁNIACZ z Warszawy z Polski z kina
GÓRY	w + BIERNIK w Tatrach	w + MIEJSCOWNIK w Tatrach	z + DOPEŁNIACZ z Tatr
WODA	nad + BIERNIK nad rzekę	nad + NARZĘDNIK nad rzeką	znad + DOPEŁNIACZ znad rzeki
PLAC WYSPA WYDARZENIE	na + BIERNIK na rynek na Krete na spotkanie	na + MIEJSCOWNIK na rynku na Krece na spotkaniu	z + DOPEŁNIACZ z rynku z Krety ze spotkania

PRZYIMKI DYNAMICZNE

Przyimki dynamiczne łączą się z czasownikami ruchu i wskazują nie tylko na miejsce, ale również na kierunek ruchu lub jego cel. Przyimki dynamiczne łączą się z biernikiem, dopełniaczem i celownikiem (celownik występuje po przyimkach **ku**, **naprzeciw**, które używane są bardzo rzadko, spotkać je można w języku literackim).

Pytania

Przyimki dynamiczne łączą się z pytaniem **dokąd?**, **skąd?** oraz z pytaniami przypadków, z którymi wchodzi w związek.

na co?
w co?
po co?
przez co?
za co?
przed co?
nad co?
pod co?
między co?

Na co idziecie do teatru?
W co włożyć te kwiaty?
Po co poszedłeś do kiosku?
Przez co przechodzi staruszka?
Za co wszedł kot?
Przed co wybiegł zawodnik?
Nad co nadleciał samolot?
Pod co wpadła piłka?
Między co wbiegli policjanci?

BIERNIK

do czego?
z czego?
od czego?
znad czego?
sprzed czego?
zza czego?
spod czego?

Do czego spałować te rzeczy?
Z czego spadłeś?
Od czego oderwał się guzik?
Znad czego wrócili?
Sprzed czego odjechał autobus?
Zza czego wyjechała taksówka?
Spod czego wyszedł kot?

DOPEŁNIACZ

ku czemu?
naprzeciw czemu?

Ku czemu biegło dziecko?
Naprzeciw czemu wyszedł ojciec?

CELOWNIK

Pytania te mogą występować również z zaimkiem **któ**.
w kogo?
po kogo?
przez kogo?
przed kogo?
między kogo?
do kogo?
od kogo?
naprzeciw komu?

W kogo wpadłeś?
Po kogo poszedłeś do szkoły?
Przez kogo przeskokczyłeś?
Przed kogo wybiegł zawodnik?
Między kogo wbiegł policjant?
Do kogo idziesz na imieniny?
Od kogo wracasz?
Naprzeciw komu wyszedł ojciec?

wyglosowe e

Niektóre przyimki mają dwie formy. Kiedy słowo po przyimku zaczyna się od grupy spółgłoskowej, do przyimka dodajemy **e**, które ułatwia wymowę. Najczęściej formy te występują przed zaimkiem osobowym.

ze *ze mnie, ze Szwajcarii*
nade *nade mnie, nade wszystko*
pode *pode mnie*
przede *przede mnie*

Przykłady

na, w, po, przez, za, przed, nad, pod, między
+ BIERNIK

Idę **na** pocztę.
Przyjdiesz **na** spotkanie?
Jadę **w** góry.
Pójdiesz **po** chleb?
Proszę zadzwonić **po** lekarza.
Proszę przejść **przez** ulicę.
Proszę podjechać **przed / za** dom.
Jedziemy **nad** morze.
Poszli **na** spacer **nad** rzekę.
Proszę włożyć to **pod** spód.
Włożył kartkę **między** książkę a zeszyt.

do, z, od, znad, sprzed, zza, spod
+ DOPEŁNIACZ

Jadę **do** Krakowa.
Jedziemy **do** Hiszpanii.
Wracam **z** Warszawy.
Ona wraca **ze** szkoły.
Angela wraca **od** Karoliny.
Odszedł **od** drzwi.
Wracamy **znad** morza.
Grupa rusza **sprzed** pomnika.
Karetka **wyjechała** **zza** zakrętu.
Dziecko **wyrzuciło** **zza** matki.
Wyjął kotka **spod** kurtki.
Kot wyszedł **spod** kanapy.

Przyimki statyczne a dynamiczne

Dokąd? (idę, jadę...)

na film
na targ
na pocztę
w góry

+B.

Gdzie? (jestem...)

na filmie
na targu
na pocztę
w górach

+Msc.

Skąd? (wracam...)

z filmu
z targu
z pocztę
z gór

+D.

+D.

w Afryce
w szkole
przy tablicy

+Msc.

z Afryki
ze szkoły
od tablicy

+D.

+B.

nad jezioro
pod stół
przed dom
za Kraków

nad jezioro
pod stołem
przed domem
za Krakowem

+N.

znad jeziora
spod stołu
sprzed domu
zza Krakowa

+D.

Do kogo? (idę, jadę...)

do babci
do brata
do ciebie

+D.

U kogo? (jestem...)

u babci
u brata
u ciebie

+D.

Od kogo? (wracam...)

od babci
od brata
od ciebie

+D.

STOPNIOWANIE PRZYMIOTNIKÓW		STOPIEŃ	
		wyższy	najwyższy
1. REGULARNIE	-szy	grubszy	najgrubszy
	-ejszy	modniejszy	najmodniejszy
alternacje	ł ◊ l	milszy	najmilszy
	g ◊ ż	dłuższy	najdłuższy
	n ◊ Ń	tańszy	najtańszy
	s ◊ ź	węższy	najwęższy
redukcja	-ki	krótszy	najkrótszy
	-oki	szerszy	najszerszy
	-eki	dalszy	najdalszy
2. NIEREGULARNIE	duży	większy	największy
	mały	mniejszy	najmniejszy
	dobry	lepszy	najlepszy
	zły	gorszy	najgorszy
3. OPISOWO	kolorowy	bardziej kolorowy	najbardziej kolorowy

więcej niż jedna spółgłoska -ej^{szy}

STOPNIOWANIE PRZYMIOTNIKÓW

Przymiotnik to część mowy określająca cechy i właściwości osób, zwierząt, roślin, rzeczy, zjawisk, pojęć, stanów i zdarzeń. Należenie tych cech może być zróżnicowane i dlatego przymiotniki występują w stopniu **równym**, **wyższym** i **najwyższym**, czyli podlegają stopniowaniu. W języku polskim istnieją dwie formy stopniowania: **prosta** i **opisowa**.

■ Stopniowanie proste

• stopień wyższy

Stopień wyższy przymiotników tworzymy przez dodanie do stopnia równego (podstawowej formy przymiotnika) sufiksu **-sz** lub **-ejsz** (po grupach spółgłoskowych) i odpowiedniej końcówki rodzajowej.

młody → *młodszy, młodsz*, *młodsze*
gruby → *grubszy, grubsz*, *grubsze*
ładny → *ładniejszy, ładniejsz*, *ładniejsze*
bystry → *bystrzejszy, bystrzejsz*, *bystrzejsze*

Niektóre przymiotniki, mimo iż kończą się na grupę spółgłoskową wybierają sufiks **-sz** lub występują w dwóch formach.

prosty → *prostsz*
twardy → *twardsz*
częsty → *częstsz*
czysty → *czystszy / czyszcieszy*

• stopień najwyższy

Stopień najwyższy tworzymy przez dodanie prefiksu **naj-** do stopnia wyższego.

młodszy → *najmłodszy, najmłodsza, najmłodsze*
grubszy → *najgrubszy, najgrubsza, najgrubsze*
ładniejszy → *najładniejszy, najładniejsza, najładniejsze*
bystrzejszy → *najbystrzejszy, najbystrzejsza, najbystrzejsze*

• przymiotniki zakończone na **-ki, -oki, -eki**

Przymiotniki zakończone w stopniu równym na: **-ki, -oki, -eki** w stopniu wyższym ulegają redukcji i tracą te przyrostki:

krót-ki → *krótszy* → *najkrótszy*
głęb-oki → *głębszy* → *najgłębszy*
dal-eki → *dalszy* → *najdalszy*

• alternacje

i:l miły → miłszy
ciepły → ciepłszy
g:ż drogi → droższy
s:ż niski → niższy
n:ni ładny → ładniejsz
w:w łatwy → łatwiejsz
sn:śni jasny → jaśniesz

o:e wesoly → weselszy
a:e biały → bielwszy

Uwaga!

Grupę spółgłoskową **-ższ** czytamy jak wydłużone **-sz** (np. *wyższ* czyt. [wyszsz]).

• stopniowanie nieregularne

Przymiotniki **dobry, zły, duży** i **mały** stopniujemy nieregularnie.

dobry → *lepszy* → *najlepszy*
zły → *gorszy* → *najgorszy*
mały → *mniejszy* → *najmniejszy*
duży → *większy* → *największy**

* Identycznie stopniujemy przymiotnik *wielki*.

■ Stopniowanie opisowe

Większość przymiotników możemy stopniować zarówno w sposób prosty, jak i opisowy. Stopniowanie opisowe zachodzi przez dodanie do stopnia równego przymiotnika przysłówków **bardziej** / **najbardziej** dla wzmocnienia cechy oraz **mniej** / **najmniej** dla jej osłabienia.

zdrowy → *zdrowszy* → *najzdrowszy* → **bardziej** *zdrowy* → **najbardziej** *zdrowy*
ciepły → *cieplejszy* → *najcieplejszy* → **bardziej** *ciepły* → **najbardziej** *ciepły*
smutny → *smutniejszy* → *najsmutniejszy* → **mniej** *smutny* → **najmniej** *smutny*
zimny → *zimniejszy* → *najzimniejszy* → **mniej** *zimny* → **najmniej** *zimny*

• przymiotniki wielosylabowe i internacjonalizmy

Stopień wyższy i najwyższy przymiotników wielosylabowych oraz internacjonalizmów tworzymy tylko w sposób opisowy.

zaskoczony → *bardziej zaskoczony* → *najbardziej zaskoczony*
→ *mniej zaskoczony* → *najmniej zaskoczony*
interesujący → *bardziej interesujący* → *najbardziej interesujący*
→ *mniej interesujący* → *najmniej interesujący*

• inne przymiotniki stopniujące się wyłącznie opisowo

Niektóre przymiotniki stopniujemy wyłącznie opisowo. Często są to przymiotniki dotyczące wyglądu (*łyse, siwy, rude*), smaku (*gorzki, słony, słodki*), kształtu (*kwadratowy, podłużny*), wrażeń dotykowych (*mokry, suchy, śliski*). Opisowo stopniuje się również imiesłowy pełniące funkcję przymiotnika (*wysportowany, zmęczony, znany, opalony*).

chory → *bardziej chory* → *najbardziej chory*
→ *mniej chory* → *najmniej chory*
słony → *bardziej słony* → *najbardziej słony*
→ *mniej słony* → *najmniej słony*

• przymiotniki typu **drewniany, elektryczny**

Stopniowaniu podlegają jedynie przymiotniki jakościowe. Nie stopniujemy przymiotników, które nazywają materiał, z którego są wytworzone.

metalowy, drewniany, szklany
owocowy, iglasty, owczy
welny, jedwabny, dzinsowy
elektryczny, gazowy, sodowy

■ Porównywanie

Patrz porównywanie przysłówków: tablica 33.

STOPNIOWANIE PRZYŚLÓWKÓW		STOPIEŃ	
		wyższy	najwyższy
1. REGULARNIE		-ej	najtaniej
alternacje	t ◊ l g ◊ ż ch ◊ sz st ◊ ść	taniej milej dłużej ciszej częściej	najmilej najdłużej najciszej najczęściej
2. NIEREGULARNIE		równy	
redukcja	-ko, -oko, -eko s ◊ ż r ◊ rz d ◊ dź	daleko blisko szeroko rzadko	najdalej najbliżej najszerszej najrzadziej
3. OPISOWO			
	dużo mało dobrze źle kolorowo	więcej mniej lepiej gorzej bardziej kolorowo	najwięcej najmniej najlepiej najgorzej najbardziej kolorowo

STOPNIOWANIE PRZYŚŁÓWKÓW

Przyśłówki to nieodmienna część mowy, służąca do określenia sposobu wykonania czynności lub stopnia natężenia jakiejś cechy. Natężenie to może być różnicowane i dlatego przyśłówki występują w **stopniu równym**, **wyższym** i **najwyższym**, czyli podlegają stopniowaniu. W języku polskim istnieją dwie formy stopniowania: **prosta** i **opisowa**.

■ Stopniowanie proste

- **stopień wyższy i najwyższy**
Stopień wyższy przyśłówek tworzymy przez dodanie do stopnia równego (podstawowej formy przyśłówki) końcówki **-ej**, a stopień najwyższy przez dodanie prefiksu **naj-** do stopnia wyższego.
zimno → zimniej → **najzimniej**
ładnie → ładniej → **najładniej**
ciekawie → ciekawiej → **najciekawiej**
intensywnie → intensywniej → **najintensywniej**
- **przyśłówki zakończone na -ko, -oko, -eko**
Przyśłówki zakończone w stopniu równym na: **-ko, -oko, -eko** w stopniu wyższym ulegają redukcji i tracą te przyrostki:
krót-ko → krócej → **najkrócej**
głęb-oko → głębiej → **najgłębiej**
dale-eko → dalej → **najdalej**

• alternacje

l: i miło → milej
g: ż drogo → drożej
s: ź nisko → niżej
r: rz staro → starzej
t: c krótko → krócej
st: ści gęsto → gęściej
s: ś jasno → jaśniej
sz: ą wąsko → wąziej
d: dzi młodo → młodziej
d: dz przedko → przedziej
ch: sz cicho → ciszej
n: ni trudno → trudniej
w: wi łatwo → łatwiej
b: bi głęboko → głębiej

o: e wesoło → weselej
ą: ę gorąco → goręcej

• stopniowanie nierregularne

Przyśłówki **dobrze, źle, dużo** i **malo** stopniujemy nierregularnie:

dobrze → lepiej → **najlepiej**
źle → gorzej → **najgorzej**
dużo → więcej → **najwięcej**
malo → mniej → **najmniej**

■ Stopniowanie opisowe

Większość przyśłówek możemy stopniować zarówno w sposób prosty, jak i opisowy. Stopniowanie opisowe zachodzi przez dodanie do stopnia równego przyśłówki przyśłówek **bardziej / najbardziej** dla wzmocnienia natężenia cechy oraz **mniej / najmniej** dla jego osłabienia.

zdrowo → zdrowiej → **najzdrowiej** **bardziej zdrowo** → **najbardziej zdrowo**
ciepło → ciepiej → **najcieplej** **bardziej ciepło** → **najbardziej ciepło**
smutno → smutniej → **najsmutniej** **mniej smutno** → **najmniej smutno**
zimno → zimniej → **najzimniej** **mniej zimno** → **najmniej zimno**

• przyśłówki wielosylabowe i internacjonalizmy

Stopień wyższy i najwyższy przyśłówek wielosylabowych oraz internacjonalizmów tworzymy tylko w sposób opisowy.

zaskakująco → **bardziej zaskakująco** → **najbardziej zaskakująco**
→ **mniej zaskakująco** → **najmniej zaskakująco**
interesująco → **bardziej interesująco** → **najbardziej interesująco**
→ **mniej interesująco** → **najmniej interesująco**

■ Porównywanie

• stopień równy

tak samo jak + MIANOWNIK

Tom mieszka **tak samo blisko** jak Ewa.

Ta propozycja brzmi **tak samo interesująco** jak tamta.

• stopień wyższy

niż + MIANOWNIK

Tom mieszka **bliżej** niż Ewa.

Ta propozycja brzmi **bardziej interesująco** niż tamta.

od + DOPELNIACZ

Tom mieszka **bliżej od** Ewy.

Ta propozycja brzmi **bardziej interesująco od** tamtej.

• stopień najwyższy

z / ze + DOPELNIACZ

Tom mieszka **najbliżej ze** wszystkich.

Ta propozycja brzmi **najbardziej interesująco z** tych wszystkich.

w + MIEJSCOWNIK

Ewa napisała egzamin **najlepiej w** Krakowie.

LICZEBNIKI GŁÓWNE		LICZEBNIKI PORZĄDKOWE	
ILE?		KTÓRY?	O KTÓREJ?
1	jeden	pierwszy, -a, -e	o pierwszej
2	dwa	drugi, -a, -ie	o drugiej
3	trzy	trzeci, -a, -e	o trzeciej
4	cztery	czwarty, -a, -e	o czwartej
5	pięć	piąty, -a, -e	o piątej
6	sześć	szósty, -a, -e	o szóstej
7	siedem	siódmy, -a, -e	o siódmej
8	osiem	ósmo, -a, -e	o ósmej
9	dziewięć	dziewiąty, -a, -e	o dziewiątej
10	dziesięć	dziesiąty, -a, -e	o dziesiątej
11	jedenaście	jedenasty, -a, -e	o jedenastej
12	dwanaście	dwunasty, -a, -e	o dwunastej
13	trzynaście	trzynasty, -a, -e	o trzynastej
14	czternaście	czternasty, -a, -e	o czternastej
15	piętnaście	piętnasty, -a, -e	o piętnastej
16	szesnaście	szesnasty, -a, -e	o szesnastej
17	siedemnaście	siedemnasty, -a, -e	o siedemnastej
18	osiemnaście	osiemnasty, -a, -e	o osiemnastej
19	dziewiętnaście	dziewiętnasty, -a, -e	o dziewiętnastej
20	dwadzieścia	dwudziesty, -a, -e	o dwudziestej
30	trzydzieści	trzydziesty, -a, -e	o dwudziestej pierwszej
40	czterdzieści	czterdziesty, -a, -e	o dwudziestej drugiej
50	pięćdziesiąt	pięćdziesiąty, -a, -e	o dwudziestej trzeciej
60	sześćdziesiąt	sześćdziesiąty, -a, -e	o dwudziestej czwartej
70	siedemdziesiąt	siedemdziesiąty, -a, -e	
80	osiemdziesiąt	osiemdziesiąty, -a, -e	
90	dziewięćdziesiąt	dziewięćdziesiąty, -a, -e	
100	sto	setny, -a, -e	
200	dwieście	dwusetny, -a, -e	
300	trzysta	trzechsetny, -a, -e	
400	czteryście	czterechsetny, -a, -e	
500	pięćset	pięćsetny, -a, -e	
600	sześćset	sześćsetny, -a, -e	
700	siedemset	siedemsetny, -a, -e	
800	osiemset	osiemsetny, -a, -e	
900	dziewięćset	dziewięćsetny, -a, -e	
1000	tysiąc	tysięczny, -a, -e	

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

LICZEBNIKI

Liczebnik to część mowy określająca liczbę, ilość, a także liczebność, wielokrotność czy kolejność. Liczebniki główne i porządkowe odmieniają się przez przypadki i rodzaje.

Rodzaje liczebników

główne	<i>jeden, dwa, trzy</i>
porządkowe	<i>pierwszy, drugi, trzeci</i>
ułamkowe	<i>ćwierć, pół, półtora, jedna druga</i>
zbiorowe	<i>dwoje, troje, czworo</i>
mnożne	<i>podwójny, potrójny, poczwórny</i>
nieokreślone	<i>niewiele, kilka, kilkadziesiąt, kilkanaście, wiele, trochę, dużo, mało</i>
wielokrotne	<i>dwojaki, trojaki</i>
wielokrotne	<i>trzykroć, dwakroć</i>

Uwaga

Liczebniki **zbiorowe** łączą się jedynie z rzeczownikami, które posiadają wyłącznie liczbę mnogą (*dwoje drzwi, troje skrzypiec*), rzeczownikami nazywanymi potomstwem (*dwoje dzieci, troje piskląt, czworo kurcząt*), nazywanymi narządy ludzkie (*dwoje oczu, dwoje uszu*) oraz oznaczającymi osoby różnej płci (*dwoje ludzi, troje uczniów, pięcioro studentów*).

Reklacja liczebnika

ONE	r. niemęskoosobowy	ONI	r. męskoosobowy
dwa /dwie, trzy, cztery	+ mian. l. mn. komputery studentki ciastka	dwaj, trzej, czterej	+ mian. l. mn. studenci
ILE?	pięć, sześć, ... dwanaście, ... studentek ciastek	ILU?	dwóch, trzech, czterech pięciu, sześciu, ... dwunastu, ...

Przykładowe funkcje

- daty**
- daty dzienne** podajemy w liczebnikach porządkowych.
 - KTÓRY DZIEŃ JEST? + MIANOWNIK** **KIEDY? + DOPEŁNIACZ**
 - Dziś jest pierwszy stycznia.*
 - Dziś jest drugi lutego.*
 - Dziś jest dwunasty maja.*
 - Dziś jest dwudziesty trzeci czerwca.*
- daty roczne** składają się z dwóch członów. Pierwszy człon to **tyściecie i stulecie**, podajemy go w **liczebnikach głównych** w mianowniku i pozostaje on nieodmienny. Drugi człon to **dziesięciolecie i pojedyncze lata**, podajemy go w **liczebnikach porządkowych**, które odmieniaemy w zależności od potrzeby.

tyściecie + stulecie (nieodmiennie)

W którym roku? (miejscownik)	<i>w tysiąc dziewięćset w dwa tysiące</i>	dziesięciolecie (odmiennie)	<i>siedemdziesiątym pierwszym roku</i>
Od którego roku? (dopełniacz)	<i>od tysiąc dziewięćset od dwa tysiące</i>		<i>siedemdziesiątego pierwszego roku</i>
Do którego roku? (dopełniacz)	<i>do tysiąc dziewięćset do dwa tysiące</i>		<i>siedemdziesiątego pierwszego roku</i>

Kiedy podajemy, w którym roku coś się stało, możemy opuścić pierwszy człon (tyściecie i stulecie):
W osiemdziesiątym pierwszym roku wyjechałem z Polski.

data dzienna + data roczna

Dziś jest drugi listopada dwa tysiące dwunastego roku.
Pracowała tam od pierwszego czerwca dwa tysiące piątego roku.

tyściecie

W tyściecznym roku. W dwutysiącnym roku. W trzytyściecznym roku.

w latach

Przy wyrażeniu **w latach** całą datę podajemy w **liczebnikach głównych**.

W latach tysiąc dziewięćset osiemdziesiąt pięć – osiemdziesiąt dziewięć.

godziny

Godziny podajemy w **liczebnikach porządkowych**, a **minuty** w **głównych**.

KTÓRA JEST GODZINA? + MIANOWNIK **O KTÓREJ GODZINIE? + MIEJSCOWNIK**

Jest pierwsza.

Jest dziesiąta.

Jest dwudziesta druga.

W języku oficjalnym operujemy 24 godzinnym systemem, a liczbę minut podajemy po godzinie.

pierwsza w nocy, ósma rano, dziesiąta przed południem, dwunasta w południe, piętnasta, dwudziesta druga, dwudziesta czwarta (północ)

12:15

12:30

12:45

dwunasta piętnaście

dwunasta trzydzieści

dwunasta czterdzieści pięć

W języku nieoficjalnym operujemy 12 godzinnym (12 + 12) systemem. Podając liczbę minut używamy przymków **za, po** oraz wyrażenia przymkowego **wpół do**.

pierwsza w nocy, trzecia nad ranem, ósma rano, dziesiąta przed południem, dwunasta w południe, pierwsza po południu, dziesiąta wieczorem, dwunasta w nocy.

12:15

12:30

12:45

piętnaście **po** dwunastej

wpół do pierwszej

za piętnaście pierwsza

minuty + **po** + godzina

wpół do + godzina

za + minuty + godzina